új Kéve

A SVÉDORSZÁGI MAGYAR PROTESTÁNS GYÜLEKEZETEK LAPJA

Szabadság, halál, húsvét

Március 15-ike nem az az ünnepünk, amikor legfontosabb dolgunk templomba menni, mint mondjuk karácsonykor, és lélekben egy percig dicsőséges magasságokba emelkedni. Ezen az ünnepünkön egymást keressük. Egymást, akik számára a nemzet, a forradalom, a szabadság, az ifjúság, az elszántság, az áldozatkészség nagyjából ugyanazt jelentik, ugyanazon a nyelven.

Százötven éve emlékezünk ezen a napon arra, hogy egyszer ez a fenti értelemben vett sorsközösség kimondta: ezt akarjuk. Nem ezt kérjük Istentől, ez csak október 6-ika után jutott eszünkbe; ezt akarjuk, s aki ebben megakadályoz, az ellenségünk, akivel szembeszállunk, akire fegyvert fogunk, akit legyőzünk. Mindaddig, ameddig nem ő győz le bennünket, ameddig nem ott esünk el, ahol majd holttestünkön át fújó paripák száguldanak a ránk mért vereségre.

Az 1848-as márciusi forradalomból született szabadságharc lobogója

Ellentétben volt-e egymással 1848-49-ben az ezt akarjuk s az ezt kérjük Istentől? Petőfi szerint nem volt. "Szabadság lesz, ím az ég is ide szegődött a földhöz" - jelentette ki a tél halálára írott versében. Egyik csatadalában pedig afelől biztosított, hogy a honért és szabadságért küzdő katona "mingyárt vitéz, mihelyt magyar, ő s az isten egyet akar", s ebben a megnyugtató tudatban az előbbi - a katona - bátran rohanhat a halálba, nehogy hitványabb legyen elesett pajtásánál.

Figyeljük meg: mind a két idézetben az ember a kezdeményező, Isten csak jóváhagyó, az ég szegődik a földhöz, és nem fordítva. Fordítva jobb lett volna? - kérdezzük most, másfél évszázad múltán.

Ha az embert Isten teremtményének ismerjük el, akit Isten a maga képére és hasonlatosságára alkotott s a maga lelkét lehelte bele, akkor a fenti kérdés nem kérdés. Akkor a fenti kérdésre a válasz az, hogy mindegy. Isten helyezte lelkünkbe a maga lelkével együtt a szabadság vágyát, mert Isten ajándékozott meg emberi méltóságunk fő ismérvével is: a szabad akarattal. Azzal, hogy akarhatjuk, amire vágyunk. Nem arra vonatkozóan épített belénk - mondjuk: genetikai - képtelenséget, hogy a rosszat akarjuk, inkább arra vonatkozóan adott nekünk sugallatokat, hogy mi a jó, hogy tehát lehetőleg próbáljunk arra vágyni. S ha szabadságra vágyunk és szembeszállunk azokkal, akik meg akarnak fosztani vagy már meg is fosztottak tőle, teljesen bizonyos, hogy Istennek tetszően cselekszünk.

1956-ban is így cselekedtünk. 1989-ben is, Temesváron. S előtte, utána, kisebb-nagyobb közösségenként, egyénenként, tettben vagy csupán gondolatban, még ki tudja hol és még ki tudja hányszor. ("Ki mindeneket tud, az tudja csak, hányszor" - írta egy másik helyen, más összefüggésben Petőfi.)

De hát ha mindez a bukáshoz, a halálhoz vezetett? - töprengünk most, másfél évszázad múltán. A tizenkét ponttól a tizenhárom akasztófához, a Pilvax asztalától a segesvári csatamezőhöz, a Nemzeti Múzeum lépcsőjétől a versben félelmetes pontossággal megjósolt közös sírhoz? Ez volt és így volt talán Istennek tetsző? "Csak az a vég, csak azt tudnám feledni" - sóhajtott Madách a Tragédiában, s nem talált vigasztalóbb igét annál, hogy bízva bízzunk.

Hogy kiben bízzunk, az a keresztény ember számára egyértelmű. De miben bízzunk? Van-e erre valami válasza a kereszténységnek?

Igenis van. A húsvét. A sír szájáról elhengerült kő. Az évről évre eljövő tavaszban, a nemzedékről nemzedékre visszanyert ifjúságban, a szájról szájra szálló versben és szívről szívre szállva megújuló szabadságvágyban is mindig felfedezhető, újra és újra bizonyságot nyerő igazság: van feltámadás.

Veress Zoltán

VI. évfolyam, 1. szám *Stockholm, 1998. február-március*

TISZTSÉGVISELŐK

Országos felügyelő / Stockholmi felügyelő
Az Egyháztanács elnöke
VERESS ZOLTÁN
117 69 STOCKHOLM Ekensbergsvägen 110
Tel/Fax +46–(0)8–744 09 91

Országos gondnok / Malmöi felügyelő
PITLIK PÁLHÁZI KATALIN
211 47 MALMÖ Carl Herslowsgatan 10
Tel +46–(0)40–97 90 29

Tb. Országos felügyelő / Göteborgi felügyelő
BÉLDY ZOLTÁN
411 29 GÖTEBORG Landalabergen 14
Tel +46–(0)31–20 66 95

Országos jegyző / Sölvesborgi felügyelő
TÓTH ILDIKÓ
294 34 SÖLVESBORG Rektor Dahlsgatan 4 H
Tel/Fax +46–(0)456–140 37

Borås–Jönköpingi felügyelő
SZŰCS KÁLMÁN
504 35 BORÅS Bohusgatan 6
Tel +46–(0)33–12 18 70

Tångagärde Gyülekezeti Otthon felügyelője
DEÁK GYÖRGY
302 55 BRÄMHULT Jutegatan 11
Tel +46–(0)33- 23 03 07
A Gyülekezeti Otthon száma
Tel +46-(0)33-27 50 22

Halmstadi felügyelő
BODONI DÉNES JÁNOS
302 55 HALMSTAD Andersbergsringen 121/7
Tel/Fax +46–(0)35–21 71 09

Helsingborgi felügyelő
PATAI ERZSÉBET
252 52 HELSINGBORG Kristianstadsgatan 5
Tel +46–(0)42–14 71 51

Katrineholmi felügyelő
ÁLLÓ RÓZSIKA
643 30 VINGÅKER Parkvägen 23
Tel +46–(0)151–103 01

Ljungbyi felügyelő
MIHÁLYI DÁNIEL
341 37 LJUNGBY Ågårdsvägen 66
Tel +46–(0)372–832 96

Västeråsi felügyelõ
REHÓ ISTVÁN
723 51 VÄSTERÅS Glasbägargatan 7
Tel +46–(0)21–12 09 91

Központi pénztáros
TÖRÖK ERNŐ
162 46 VÄLLINGBY (STH) Ängsullsvägen 85
Tel +46–(0)8–36 78 57
A központi pénztár postabank-számlaszáma:

POSTGIRO 602047-3

LELKÉSZ

MOLNÁR-VERESS PÁL
124 73 BANDHAGEN (Stockholm)
Vintrosagatan 17/1
Tel/Fax +46–(0)8–86 36 39
Telefonidő: kedd-szerda-csütörtök
10.00-14.00 és 18.00-20.00 között
Az általában péntek délutántól hétfő délelőttig tartó hétvégi szolgálati idő alatt
Tel (mobil) +46-(0)70-602 29 68

Tóth Károly Antal

A mi Jézusunk

Azt hiszem, nagyon fontos, hogy tisztázzuk magunkban, mi az, amit Jézus Krisztusról valóban tartunk. Hiszen *keresztények* (vagy *keresztyének*) lennénk, amely elnevezés a Krisztus név görög szóalakjából származik. Viselőjéhez fűződő viszonyunk ezért alapvetően meghatározza, mennyire vagyunk illetékesek a tőle származó nevet magunkra alkalmazni. A Biblia és a hagyomány alapján (legalább templomi együtt-imádkozáskor) a Hiszekegyben Isten Fiának, a mi Urunknak mondjuk Őt, aki csodás körülmények között jött közénk a Földre. Valljuk, hogy föltámadt, és a mennybe ment, ahonnan újra eljön majd ítélni mindannyiunk fölött.

Vajon hisszük-e mindezt? Tudjuk-e hinni a *csodát*? Azt, ami ellentmond mind rációnk érzékszervi tapasztalatokra hivatkozó és logikára épülő magasröptű elvonatkoztatásainak, mind pedig hétköznapi gyakorlatias gondolkodásunknak, amit dicsőítő felhanggal józan észnek szoktunk nevezni.

Kételkedő, sőt *mindent kétségbe vonó* "eszes" világunkban meglehetősen nagy nyomás nehezedik a ráció világán kívül mást is ismerő másként gondolkodókra. Azokra, akik - az elme és a szív közös sugallatára - vallják, hogy a valóság több a látható világnál. Ha Jézus ma jönne közénk, csodatételeit, bármily rendkívüliek lennének is, minden bizonnyal sokan nyilvánítanák szemfényvesztésnek, tömeghipnózisnak, legjobb esetben olyan jelenségeknek, melyeket a tudomány *ma még* nem tud megmagyarázni.

A tömegkommunikáció alaposan kiveszi a részét a természetfölötti világ létét tagadó nézetek terjesztésében. A svéd televízió egyik csatornája például, az alkalomhoz illőnek álcázva, ateista szellemű műsorokat sugárzott az 1996 húsvétját megelőző időszakban. Egy több részes adásban a kérdés világi szakértői szóltak a Bibliáról és Jézus életéről. A Szentírásból, mint megalapozatlant, eleve elvetettek mindent, amit ésszel nem lehet megmagyarázni. A maradékból összeállt Jézus-kép egy olyan embert mutatott föl, aki - elméletileg - bármelyikünk lehetett volna, ha rendelkezik egy új tanítás megalapítójának képességeivel, és azzal a bátorsággal, hogy gondolataival a nyilvánosság elé lépjen. A műsorból teljesen kimaradt a másik fél: egyetlen egyházi krisztológus sem kapott benne szót.

A Biblia tartalmának eltérő értelmezése, különböző részeinek nézőpont, felfogó képesség vagy akár hajlam szerinti megközelítése, érvényesként vagy érvénytelenként kezelése meglehetősen elterjedt. Egyházakon belül is különböznek a vélemények. Volt már e tájakon olyan *püspök* is, aki tagadta Jézus feltámadását. Nehezen dönthető el, hol van az a határ, melyen belül még megalapozottan kereszténynek tekintheti magát valaki, hiszen Jézust prófétaként a mohamedánok is tisztelik.

Az említett húsvéti periódusban két alkalomhoz illő filmet is láthattunk a televízióban. Az egyik Pasolini alkotása volt, melyben Jézus indulatos megszállottként és kissé bohócként végigrohangálta és ugrabugrálta az egész róla szóló filmet. Másodikként Scorsese sok vihart kavart művét, a *Jézus utolsó megkísértését* mutatták be, melynek kétségtelenül vannak művészi erényei. A film tartalma, sugallata viszont akkor igaz csupán, ha Jézus *csak ember* volt (ebben házaséletének - képileg általunk is élvezhető - örömei csak részmomentumot képviselnek), valamint ha áldozata (és maga a megváltás) kizárólag a tanítását hitelesítő személyes példamutatás.

Művészi alkotások napjainkban előszeretettel ábrázolják Jézust utat kereső, tépelődő, kétségekkel küszködő, sőt - bizony, bizony - adott pillanatban hitében is megingó emberként. Teljesen nyilvánvaló, hogy ezek a művek a mai kor emberének tudathasadásos nyavalyáit vetítik ki, ruházzák reá.

(Folytatás a 31. oldalon)

MA ARRA GONDOLUNK, MA ÍGY IMÁDKOZUNK

MA ARRA GONDOLUNK, hogy övé volt az örökkévalóság, bírt az egész földdel és mégis fájón drága volt Jézusnak egy parányi föld, a rajta élő keménységű nép, nyelvének muzsikája, szenvedéseinek, álmainak és reményeinek szövedéke. Különösen szerette, mert az a föld az ő hazája, népe az ő népe volt.

Birtokoljuk az ezredvég minden műszaki csodáját, miénk a nagyvilág, de nekünk is különösen drága föld a nagyvilágban az a parányi folt, melyet hazánknak mondhatunk, s különösen szeretjük azt az elhagyatott, sokszor megkeményedett szívű, balsorssal megvert népet, amelyet magyarnak mondunk, amely a miénk.

Sokszor éreztük, hogy elveszítettünk népet és hazát: örömünk siralomra fordult és büszkeségünk gyászba öltözött. Mert kevés nép van, amelyiken úgy betelt volna a próféta szava, mint rajtunk, de ugyancsak kevés nép van, amelyet úgy vigasztalna a próféta szava, mint minket:

"Egy rövid szempillantásig elhagytalak, de nagy irgalmassággal egybegyűjtelek. Egy szó kiált: A pusztában készítsetek az Úrnak utat, ösvényt egyengessetek a kietlenben a mi Istenünknek!" (Ézsaiás 40)

Isten előtt rövid szempillantásnyi idő az a százötven év, melynek előtte szabadságra áhító nemzetünk feltámadott, hogy aztán újból mélybe taszíttasson, de kegyelmének végtelenségét érezzük abban, hogy az 1848 március 15-én fellobbant hit és remény ma is égve él bennünk: "megépítik fiaid a régi romokat, az emberöltők alapzatait felrakod és neveztetel romlás építőjének, ösvények megújítójának".

Reánk ma az tartozik, hogy őrizzük és tápláljuk ezt a hitet, a belőle fakadó reményt, hogy azok velünk együtt magukkal ragadhassák a hozzánk tartozókat mind: családjainkat, híveinket, barátainkat. S ha majd látunk szemünk előtt egy hívő, Istenére néző és hozzá fohászkodó népet, egy országot, amelynek igazi ura a mennyei Atya, hallunk egy nyelvet, amely Istent magasztalja és róla beszél; kibontakozik szemünk előtt nagy történelme egy kicsiny népnek, akin végbement a tékozló fiú csodája: elveszett és megtaláltatott; meghalt és feltámadott!

MA ÍGY IMÁDKOZUNK: Örökkévaló Istenünk! Köszönjük Neked, hogy hazát és nemzetet adtál nekünk is: magyarnak teremtettél és megengedted nekünk, hogy e nép szenvedéseiben és gyászában, de örömében és dicsőségében is résztvegyünk. Kegyelettel emlékezünk mindazokra, kik életüket adták szabadságunkért, hogy osztozhassunk hitükben, mely erő volt a harchoz, s megtartó erőnk ma is.

A szülőhazától messzeségben érezzük igazán, hogy iránta táplált szeretetünk mennyire betölti egész életünket. Kérünk, őrizd meg nemzetünket, légy mindannyiunk gondviselő atyja, hisz te mindenkinél jobban tudod, mi válik javunkra. Védelmezd az otthon élőket, s őrizz meg minket is, hogy részesülhessünk mindenkor a viszontlátás örömében. Ne hagyd, hogy elszakadjunk egymástól. Ne legyen felettünk hatalma se időnek, se halálnak, se távolságnak, se határoknak, mert mindezeknél hatalmasabb vagy Te, akiben összekapcsolódunk.

Gyomlálj ki közülünk minden pártosságot, ellened való lázadást és egymás közötti viszályt és növeld meg a mi hitünket hivatásunkban és emberi méltóságunkban. Segíts, hogy lehessünk magyarokként a te néped.

Kezedben van nemzetünk jövendője, a mi kezünkben az, hogy egyengessük a te ösvényeidet és készítsük számodra az utat mindenütt, amerre élnünk rendelted. Részeltess minden embert a húsvéti örömhírben, részeltess minket a feltámadás bizonyosságában! Ámen.

KÖZLEMÉNY

Több éve tartó bizonytalan, ez év elejétől kilátástalanra fordult helyzetünk után megnyugtató a Svéd Egyház Központi Vezetőségének 1998 március 5-én keltezett levele, miszerint 1998-99-re folyamatosan biztosítják a magyar lelkipásztor alkalmazását és fizetését, továbbá jogi tanácsadással segítik egyháztanácsunkat, hogy a 2000 január 1-től bekövetkező új helyzetben közösségünk számára megfelelő megoldást találjon.

Ezúton is köszönetet mondunk mindazoknak, akik a mögöttünk lévő nehéz időszakban velünk együtt kitartottak és bátorítottak, a felettes egyházi hatóságokhoz beadott kérésünket, ügyünk jó kimenetelét személyes közbenjárással, támogató levelek sokaságával segítették. Mindezeken felül és mindezek előtt Istennek adunk hálát, hogy elveszettségünk ellenére megtartott, aléltságunkból életre támasztott.

Életetekre Isten áldását kérve, boldog húsvéti ünneplést kíván Mindannyiatoknak

a Svédországi Magyar Protestáns Gyülekezetek lelkésze és Egyháztanácsa.

Tanító Béla

"Talán van még terve velünk a gondviselésnek"

Kodály és a Kalevala (Első rész)

A beolvadás ellenében

Írások, cikkek megjelenésének gyakran mozgatója, háttere valamilyen évforduló. Az alábbi sorokkal most nem ünnepelünk, nem gyászolunk. Kodály Zoltán halálának 30. évfordulója még közeli (1997-re esett), a teljes Kalevala első megjelentetésének (1849) 150. évfordulóját majd a jövő esztendőben ünnepelhetjük. Kodály és a Kalevala kapcsolatának vizsgálatát szinte véletlenszerűen, az ún. Régi Kalevala (még nem teljes és végleges) közzétételének 150. évfordulója indította el. Rendhagyónak és szokatlannak tűnhet, hogy zenetörténettel foglalkozó írás jelenik meg szórványgyülekezeteink lapjában, de ennek is helye van itt: Kodály Zoltán élete és gazdag gondolati világa fontos része nemzeti történelmünknek, gondolatai a kis nemzetek, köztük a magyarság létének, megmaradásának, kultúrája és nemzeti identitása megtartásának fontos és ma is időszerű üzeneteit közvetítik éppen a beolvadás ellenében megmaradásáért felelősséget érző utódoknak.

Nagy nemzeti zeneszerzőnk és tanítónk (1882.dec.16. - 1967.márc.6.) életművében azonos súllyal értékelhetjük a nyelv és irodalom művelőjét, a népzene tudós gyűjtőjét és kutatóját, a művelődéstörténészt, a nép és nemzet nevelőjét, a zeneszerzőt, a "poeta doctust" egyaránt.

Párhuzamosan végezte zeneakadémiai és egyetemi bölcsészeti tanulmányait. Magyar-német szakos egyetemi hallgatóként tanárai között szerepelt Vámbéry Ármin, Ponori Thewrewk Emil, Beöthy Zsolt, a finn nyelvészek között is nagyrabecsült Simonyi Zsigmond, valamint a finn "Fehér Rózsa" lovagrend első magyar kitüntetettje: Szinnyei József. Az Eötvös-Kollégiumban gyakorlatvezető tanára Gombocz Zoltán volt, akire Kodály később is gyakran és igen nagy szeretettel hivatkozott.

Bölcsészdoktori témakeresésében Vikár Béla volt rá nagy hatással, akinek nevét Kodály a milleniumi kiállítás óta ismerte. Ezért is kérte félve bár, de bizalommal a későbbi Kalevala-fordító tanácsát témaválasztásához. Vikár - a fonográf első alkalmazója Európában - tanította meg őt a hangrögzítő készülék és viaszhenger kezelésére is.

Édes anyanyelvünk

Nyelvművelőként Kodály a magyar nyelv és kiejtés tisztaságának őre és harcos szószólója volt egész életében. Nevéhez fűződik az első helyes kiejtési verseny megszervezése. Beszédeiben, cikkeiben folyamatosan szót emelt a magyar nyelv és kiejtés romlása ellen. Kezdeményezésére született meg a Magyar Rádió "Édes anyanyelvünk" c. adássorozata, az első helyes kiejtési verseny győztese: Lőrincze Lajos vezetésével.

A zene mindenkié

A nép zenei nevelőjeként világszerte ismert jelszava: "A zene mindenkié!" Megfogalmazta a zenei írás-olvasás képessége, készsége kialakításának módszertani alapelveit. Az ebben foglaltakra épülő zenei nevelési rendszert ismeri a nagyvilág "Kodály-módszer" néven.

Megjelent írásainak címeiből rövid válogatás is rámutat, milyen széles körben, a magyar kultúra és nyelvterület államhatárok által megosztatlan egészét magában foglaló felelősséggel foglalt állást nemzeti sorskérdésekben: "A magyar iskola mai feladatairól", "A magyar karének útjá"-ról, "A munkáskarének nemzeti jelentőségé"-ről, "A székely népdalról", "Gyermekdalaink magyarságáról", "Magyarság a zenében", "Tanügyi bácsik! Engedjétek énekelni a gyermekeket!" és hosszan lehetne folytatni a sort.

Mindig a nem arravalók tolakszanak a cselekvés terére

Kodály Zoltán

"Százéves tervet" dolgozott ki az igazi magyar zenekultúra felépítésére. "Misztótfalusi Kis Miklós 1680-ban gondolta el: miért nem tanulhatna meg minden magyar olvasni? Harmadfélszáz év kellett, hogy valóra váljon. Talán a zeneolvasással hamarabb megleszünk. De micsoda átok fogott meg, hogy nekünk majd mindent először rosszul kell csinálnunk? Miért, hogy mindig a nem arravalók tolakszanak a cselekvés terére, és rontják el a dolgokat úgy, hogy kétannyi munka kell a helyrehozásukra, mint kellett volna egyszeri jól megcsinálásukra?!" Tervében ma is helytálló pedagógiai elvet fogalmaz meg: "Zenében, mint a nyelvben is, csak hungarocentrikus kiindulással kezdhetjük ésszerűen a nevelést. Különben kapunk, mint eddig, soknyelvű, azaz semminyelvű nemzedéket."

Kisebbfajta hazaárulás

A zenei nevelés alapjának a mindenkire kiterjedő, színvonalas énektanítást tekintette, az oktatás minden fokán. "Kezdeni már az óvodában kell, mert ott a gyermek játszva megtanulja azt, amire az elemiben már késő." A zenei tananyag megtisztításán fáradozott, tiltakozott a zeneietlen, anyanyelvi kultúrától idegen dallamok

használata ellen: "Nem kisebbfajta hazaárulás ilyenekre tanítani gyermekeinket, mikor szebbnél szebb népdalainkat nem ismerik?" Hasonló féltő gonddal foglalt állást a középiskolai zenei nevelés kérdéseiben és a pedagógusképzés ügyében is.

Psalmus Hungaricus

A magyar énekkari kultúra színvonalának emelése érdekében szinte a semmiből teremtette meg a magyar kórus-irodalmat. Évtizedeken keresztül alkotói energiáját kórusművek komponálására fordította, s ma alig van olyan napja az esztendőnek, hogy gyermekeknek, ifjúságnak írt kis kórusművei - Villő, Lengyel László, Pünkösdölő, Nagyszalontai köszöntő - ne csendülnének fel gyermekajkakon, de olyan nap is kevés akad, amikor nagy szimfonikus műveivel - Magyar zsoltár (Psalmus Hungaricus), Budavári Te Deum, Székelyfonó, Marosszéki vagy Galántai táncok - ne találkozna valahol a nagyvilágban a zene szépségeit kereső hangversenylátogató.

Kalevala - Bukovina - Karjala

Kodály következetesen és nyilvánosan vállalt magyarságtudata hátterében folyamatosan ott él a távoli rokonok, a nyelvrokon kis nemzetek múltjával és sorsával való közösségvállalás is. Ebbe a sorba illeszkedik bele a "Kalevala-motívum" is, mely Kodály életét a felnőttévállástól haláláig végigkíséri.

Doktori értekezésében ("A magyar népdal strófaszerkezete", 1906) a következőket említi: "A négysoros strófáknak még egy csoportja van hátra. Ebben egy sajátságos sorfajta szerepel, amelynek mását a nyugati zenében nem találjuk: úgy látszik, Kelet a hazája; tán ősi örökségünk egy része. Ez a sor a finn Kalevala-melódiáknak tipikus sora." Ezek feltételezhető eredetét az ősi nyolcas két végső hangján szokásossá vált nyújtással magyarázza, összehasonlítva ezt a jelenséget a megfelelő magyar dalanyag ritmikai-szerkezeti változataival. A Kalevala-ritmusszerkezet megfelelő magyar dallampéldái találhatók meg többek között Kodály későbbi, 1914. évi bukovinai gyűjtésében is.

Kodály korai népdalgyűjtései már igazolták azt a feltevését, mely szerint a magyar nyelvterület peremvidékeinek magyar lakossága őrizte meg leginkább a hagyományt: legtisztábban, s a legrégebbit, ami még feltalálható. Ezt az igazságot finn nyelvterületen a Kalevala anyagának gyűjtése - száz évvel korábban - már a gyakorlatban is igazolta: A Kalevala szülőföldje ugyancsak a finn nyelvterület idegen hatásoktól legérintetlenebb peremvidéke: Karjala, Karélia.

Ha már behozzuk a mezőről a városba

Kodály zeneszerzői én-je nem elégedett meg a népdalanyag tudományos rendszerezésével, azt szélesebb körben is közkinccsé kívánta tenni. Bartókkal közösen már 1906-ban válogatást készített az addig gyűjtött dalanyagból, s a népdalokat zongorakísérettel látták el. Az így megjelentetett "Magyar népdalok" I. füzetének előszavában - 1906. decemberében - többek között ezeket írta: "Népdalok kiadásának kétféle a célja, kétféle a módja. Egyik cél, hogy minden, a néptől került dal együtt legyen; itt a teljesség nézőpontja uralkodik... Afféle 'népdalok nagy szótára' az ilyen... mint például az Ilmari Krohn szerkesztésében megjelenő finn népdalgyűjteménye. ...A másik cél, hogy a nagyközönség megismerje és megkedvelje a népdalt. Erre nem alkalmas a 'nagy szótár', mert remek és gyenge vegyesen van benne. Válogatni kell a javából és valamilyen zenei feldolgozással közelebb vinni a közönség ízléséhez. Kell rá a ruha, ha már behozzuk a mezőről a városba..."

A "Magyar népdalok" I. füzete egyben tiszteletadás a Kalevala-fordító Vikár Bélának is: a közzétett húsz dal egy része "a magyar folklore régi, buzgó munkásának, Vikár Bélának fölvételeiből való" - tanúsítja az előszó.

Bármily messze esik a cseremiszek földje Csíktól és Zalától

A századfordulót követően új tudományág bontakozott ki: az összehasonlító nyelvtudomány nyomdokain - megkésve - az összehasonlító népzenetudomány. Bartók a szomszéd népek népzenéjét vizsgálta alaposabban. Kodály a rokonnépek zenéje felé fordult. A magyar népzenében felismert ötfokúság vizsgálata vitte őt térben és időben mind messzebb a magyar nyelvterület határaitól. "Ötfokú hangsor a magyar népzenében" c. 1929-ben írt tanulmányában megállapította: "...nem tekinthetjük véletlennek azt az egyezést, amelyet Bartók könyve ('A magyar népdal') Appendixében közölt cseremisz (mari) dallamok, továbbá az Ilmari Krohn közölte votják és hegyi-cseremisz (hegyi-mari) dallamok mutatnak a mi ötfokú dallamainkkal. E meglepő egyezések láttára arra kell gondolnunk, hogy bármily messze esik a cseremiszek földje Csíktól és Zalától, vannak ősi elemek a néplélekben, amelyeket sem az idő, sem a távolság nem tud megváltoztatni."

Világzene felé a csuvasföldön át

Az összehasonlító népzenei vizsgálatok eredményei csak a szűkebb szakmai kör érdeklődésére tarthatnak számot. Kodály azonban a rokon népek dallamait szélesebb körben is meg akarta ismertetni, ezért - elsősorban az ifjúságnak szánt - énekes, pedagógiai munkáiban tesz közkincsé gazdag válogatást e dalokból. Az "Ötfokú zene" III. füzetében 100 mari dallamot közöl, a IV. füzetben 140 csuvas dallam található. A "Bicinia Hungarica" c. kétszólamú énekgyűjtemény IV. füzete három finn (Kalevala-) dallam kivételével cseremisz népdalok feldolgozása. Rokon népek dallamait teszi közzé az "Iskolai énekgyűjtemény"-ben, mely az új népiskolai tanterv útmutatásai szerint, mint hivatalos dalgyűjtemény, az iskolai énekzeneoktatás dalanyaga. Ebben a sorban kell megemlíteni

Kodály egy lényegesen később keletkezett művét is: Képes Géza szövegének felhasználásával az 1960-ban énekhangra írt zongorakíséretes "Öt hegyi-mari népdal"-t.

Kodály életművében a rokonságkeresés és a népzenei kutatás szorosan összefonódik a nemzeti önismeret mélyítésére irányuló törekvéseivel. "A magunk ismeretében gazdagodva, elmélyülve, felvértezve több szavunk lesz a világhoz, mint volt eddig, mikor java erőinkkel, jobbára nyomtalanul beleolvadtunk. Ezért bizonyosabban haladunk a világzene felé a csuvasföldön át, mintha egyenesen nyugat felé mennénk."

Talán van még terve velünk a gondviselésnek

Már az eddigiek során is említettem Kodály utalásait Ilmari Krohn munkásságára, illetve annak Kodályra tett hatását. Az eddig feltárt Kodály-levelezés személyes kapcsolatokra is fényt vetett. Más forrásból tudjuk, hogy az 1928. évi harmadik finn-ugor művelődési kongresszuson, Budapesten Ilmari Krohn személyesen részt vett, felolvasást is tartott. Kodály és Krohn találkozásáról ez alkalom keretében tudunk. Az egymásra gyakorolt hatás kölcsönös: Krohn még magyarul is megtanult, s levélváltásaik a későbbiekben részben magyar nyelven történtek. További személyes találkozásukról tudunk Rómában, a húszas években, s nem kizárt egy stockholmi találkozás lehetősége sem. A háborús évek feltehetőleg megszakították a kapcsolatot. 1942-ben Kodály Korompay Bertalan útján küld üzenetet levelében: "Krohnt üdvözlöm, már rég készülök neki írni, azért késtem, mert néhány nyomtatvány, amit küldeni akarok neki, még nem készült el." Feltehetően a "Bicinia Hungarica" kalevalai feldolgozásokat is tartalmazó füzeteire, esetleg az "Iskolai énekgyűjtemény"-re gondol. Kodály utolsó Ilmari Krohnnak szóló levelében (1953. febr. 8.) a háborús időkre visszagondolással így ír: "Kivételes kegy a hosszú élet... Ez a kegy velünk volt eddig, mert a pokoli tűztengerből sértetlenül kerültünk ki, jártunk az utcákon, ahol szanaszét hullák hevertek. Hogy megmaradtunk: talán van még terve velünk a gondviselésnek."

(Az írás második részét következő számunkban közöljük.)

A FINN MIATYÁNK

Mi Atyánk,	Isä meidän,
aki a mennyekben vagy,	joka olet taivaissa.
szenteltessék meg a te neved,	Pyhitetty olkoon sinun nimesi.
jőjjön el a te országod,	Tulkoon sinun valtakuntasi.
legyen meg a te akaratod,	Tapahtukoon sinun tahtosi
amint a mennyben, úgy a földön is.	myös maan päällä niin kuin taivaassa.
Mindennapi kenyerünket	Anna meille tänä päivänä
add meg nekünk ma,	meidän jokapäiväinen leipämme.
és bocsásd meg vétkeinket,	Ja anna meille meidän syntimme anteeksi,
miképpen mi is megbocsátunk	niin kuin mekin anteeksi annamme niille,
az ellenünk vétkezőknek,	jotka ovat meitä vastaan rikkoneet.
és ne vígy minket kísértésbe,	Äläkä saata meitä kiusaukseen,
de szabadíts meg a gonosztól,	vaan päästä meidät pahasta.
mert tied az ország,	Sillä sinun on valtakunta
a hatalom és a dicsőség	ja voima ja kunnia
mindörökké.	iankaikkisesti.
Ámen.	Aamen.

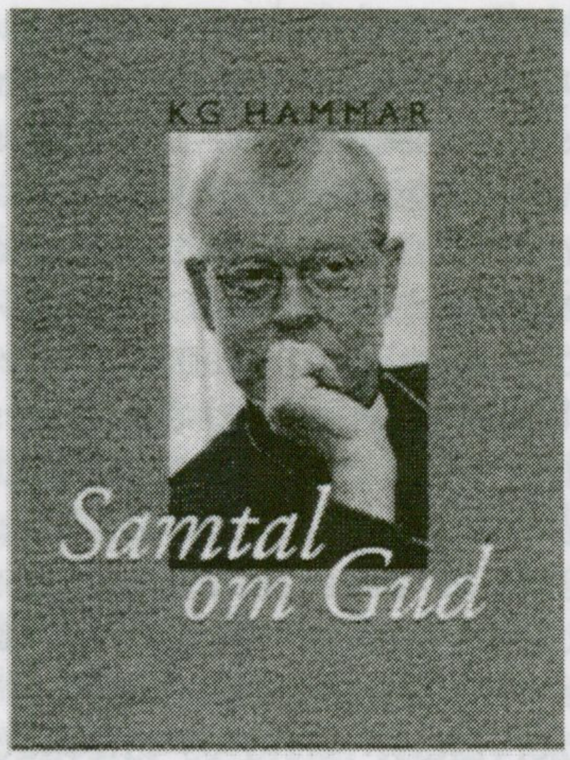
K. G. Hammar

Beszélgetés Istenről

Eredetiben: Samtal om Gud - ez a címe K. G. Hammar érseki pásztorlevelének, amely tavaly év végén könyv formában jelent meg az Arcus és a Verbum kiadók közös gondozásában. A pásztorlevél minden hívőhöz szóló tanítás és figyelmeztetés. A szóban forgó kis könyv modern teológiai mű, amely az istenséget mint általános fogalmat és e fogalom személyes, élő megfelelőjét, az emberrel relációba lépő Istent állítja párhuzamba.

Meglepő, de egyben megnyugtató is, hogy a Svéd Egyház nemrégen hivatalba lépett legmagasabb méltósága nem épp most időszerű egyházszervezési gondokról, külső nehézségekről, belső egyenetlenségekről, egyszóval köznapi dolgokról írta első pásztorlevelét, hanem arról, ami - bocsánat: aki - fontosabb mindezeknél. Aki által s akiért van ember, egyház, társadalom és világ. Akinek a megértéséhez ha valamennyivel is közelebb jutunk, köznapi dolgainkban is sokkal jobban eligazodunk.

Részletes recenzió helyett álljon itt fordításban a könyv hátlapján olvasható szöveg, amelyben maga a szerző foglalja össze művét.

Isten. Csupán öt betű (az eredetiben három betű: Gud), de ez az öt betű bizonyosan a legmélyebb érzéseket keltette, a legnagyobb feszültségeket okozta a történelem folyamán.

Egyesek számára egyfajta gátlást jelentenek: tudni sem akarni arról, ami mögöttük rejlik, vagy azt képzelni, hogy már eleget tudnak róla. Mások számára a legfőbb kincset jelentik - az élet, az életük értelmét.

Írásom emez öt betűhöz, az Isten szóhoz fűződő felszínes képzeteken túlra akar hatolni. Elmélyült beszélgetést akar kezdeményezni a szó mögött álló személyről, s ehhez felhasználja mindazt, ami által már eddig is hozzá kötődtünk: övele foglalkozó gondolatainkat, övele kapcsolatos tapasztalatainkat, emberi fájdalmaink és szenvedéseink közepette született szeretetünket őiránta.

Aki velünk akar és mer tartani az őróla szóló beszélgetésben, arra új felfedezések élménye vár. Ez nem csupán meggyőződésem, hanem személyes tapasztalatom is.

A Svéd Egyház és az Evangélikus Hon-Alapítvány

Az evangélikus-lutheránus Svéd Egyház az 1500-as évek közepe táján alakult meg, kezdetben mint nemzeti egyház. Az 1600-as években vált államegyházzá, a király, a pápa és a püspökök hosszas alkudozásának eredményeként, megőrizve azonban nemzeti egyház jellegét is. A népi egyház (folkkyrka) megjelölést az 1900-as években kezdte használni, és ez a megkülönböztetés az egyesületi egyház (föreningskyrka) kifejezéssel jelölt formációtól a mai napig érvényes.

A Svéd Egyház jelenleg még államegyház, ami egyebek mellett azt jelenti, hogy püspökeit a kormány nevezi ki. Az egyházi közgyűlésnek azonban évről évre nagyobb szava, több önállósága van, és 2000-ig az államot és az egyházat összefűző kötelékek rendre eltűnnek.

Ébredési mozgalmak

Az 1600-1700-as években elérte Svédországot előbb a pietizmus, majd a herrnhuti testvérközösség mozgalmának hulláma (utóbbi a cseh-morva testvérek mozgalmaként ismert a magyar egyháztörténeben - A fordító megjegyzése). Az említett mozgalmak és a Svéd Egyház rövidesen éles ellentétbe kerültek. 1726-ban rendeletileg tiltották be a felszentelt pap jelenléte és vezetése nélkül tartott istentiszteleteket Svédországban, s ezt csak 1858-ban oldották fel.

Az 1800-as évek első felében elterjedt újevangélizmusra nagyobb szerep várt. A mozgalom a Svéd Egyház kebelében indult meg, ellenhatásként a felvilágosodásnak az egyház tanítására és szervezetére gyakorolt hatására, s a bűnbánat és megtérés révén egyénileg elérhető üdvösséget hirdette. A mozgalom legjelentősebb prédikátora az észak-svédországi Västerbottenben született, Stockholmban elhunyt Carl Olof Rosenius (1816-1868) volt. Többnyire Stockholmban tevékenykedett, de bejárta az ország más részeit is. Istennek a Jézus áldozatért való kegyelmét hirdető tanítása igen sok embert megragadott, könyveit mintegy húsz nyelvre fordították le, s ezek összesen több mint három millió példányban jelentek meg. Egyértelműen lutheri teológiáján érződik a pietisták és a cseh-morva testvérek hatása.

Az Evangélikus Hon-Alapítvány

A fentebb jelzett időben számos vallásos társulat alakult országszerte, amelyek csak meglehetősen lazán kötődtek a Svéd Egyházhoz. Az 1809-ben alakult Evangéliumi Társulat, akárcsak az 1815-ben alakult Bibliatársulat vagy a még későbbi, 1835-ben alakult Missziós Társulat egyaránt papok és világiak közös vezetése alatt állt. Létrejöttükben az ébredési mozgalmak játszották a döntő szerepet.

Az 1800-as évek derekán az újevangélizmus további erősödése szükségessé tette egy olyan társulat vagy alapítvány létrehozását, amely a mozgalom iratainak terjesztésével

(Folytatás a 20. oldalon.)

Három 175-ös, messze több mint csupán irodalmi évfordulóra emlékezhettünk januárban. 175 éve született Petőfi Sándor, az 1848-49-es szabadságharc egyik jelképes alakja és mártírja, "a magyarok legnagyobb költője" (ha jól emlékszünk, Kosztolányi finom megkülönböztetése Arany Jánossal szemben, aki viszont szerinte "a legnagyobb magyar költő"). 175 éve született Madách Imre, aki egyebek mellett az 1848-49-es szabadságharc és általában az egész történelem transzcendens tanulságát próbálta összegezni *Az ember tragédiája* című hatalmas drámai költeményében. És 175 éve vetette papírra az akkor éppen "krisztusi korú" Kölcsey Ferenc *Hymnus* című versét, amely Erkel Ferenc 1844-ben szerzett zenéjével minden kor- és rendszerszerváltást túlélő és túlzengő nemzeti imádságunk lett.

Nemzeti imánknak egyébként még egy jubileuma lesz az idén: annak a 150. évfordulója, hogy 1848 augusztus 20-ikán, Szent István napján, először hangzott el mint hivatalos állami himnusz, állami ünnepségen, a budai Mátyás templomban.

Tőrös Gábor (Nagybánya) bronzplakettje

Az elmúlt év irodalmi évfordulói közül nem emlékeztünk meg lapunkban Tamási Áron (1897-1966) születésének századik évfordulójáról. Mulasztásunk oka, hogy vártunk egy tanulmányt - amely sajnos végül is nem készült el - a huszadik századi magyar elbeszélőművészet nagy alakja, az 1956-os forradalom egyik jelentős szellemi előkészítője életművének arról a vonatkozásáról, amely bennünket mint keresztény kulturális folyóiratot a leginkább érdekel: a székely népi katolicizmus elemeiből építkező, azokból egyfajta "tündéri" formanyelvet kialakító, a kereszténység szociális tanításait is szorosan magában foglaló vallásosságáról, dogmáktól mentes, rugalmas és szilárd istenhitéről.

A tavalyi magyarországi karácsonyi könyvpiac gazdag felhozatalából, amelyet a sok cím, a kevés példányszám és a könyvek magas ára jellemzett, kiemeljük Gergely Jenő, Kardos József és Rottler Ferenc egyetemi tanároknak (ELTE) a Korona Kiadó gondozásában megjelent, *Az egyházak Magyarországon* című munkáját. A cím rossz, mert arra utal, hogy a könyv a különböző egyházak mai magyarországi helyzetéről szól. A kitűnő könyv azonban nem erről szól, hanem a Magyarország területén működött és működő egyházak történetét foglalja össze tömören, szakszerűen, mégis olvasmányosan, Szent István király korától napjainkig.

Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc évfordulójáról való magyarországi megemlékezések sorában az

KERESZTÉNY

egyik legmaradandóbb nyomot hagyó lesz az a tizenhárom kötetes könyvsorozat, amelyet az *Új Mandátum* kiadó jelentet meg Hajnóczy József, Kölcsey Ferenc, Széchenyi István, Szemere Bertalan, Jókai Mór, Deák Ferenc és más magyar szabadelvűek munkáiból. Az előbb említettekéből még most tavasszal, a továbbiakéból, úgymint Vörösmarty Mihály, Batthyány Lajos, Wesselényi Miklós, Eötvös József, Kossuth Lajos, Petőfi Sándor és Teleki László munkáiból pedig az idén ősszel.

Ugyancsak könyvvel és a szóban forgó könyv mögé szervezett kulturális mozgalommal készül az 1848-49-es évforduló megünneplésére a kolozsvári *Polis* és a marosvásárhelyi *Mentor Kiadó*: Trianon óta harmadszorra jelentetik meg Erdélyben Petőfi Sándor összes költeményeit. A könyvet lehetetlen olyan alacsony önköltséggel előállítani, hogy minden erdélyi magyar iskolás megvásárolhassa, ezért azzal a felhívással fordulnak a világ magyarságához (egyesületekhez és magánszemélyekhez), hogy segítsenek minél több iskolás gyermeket hozzájuttatni egy-egy ilyen kötethez. A külföldről előfizetett könyveket *ex libris*-szel ellátva juttatják el az iskolák vezetősége által ajánlott tanulóknak, s azon az ajándékozó személy vagy közület nevét is feltüntetik, az ajándékozónak pedig másolatot küldenek róla. (Érdeklődő olvasóink a szerkesztőségtől kaphatnak bővebb felvilágosítást az akcióról.)

Erdélyi István régész, a budapesti Károli Gáspár Református Egyetem professzora kapta 1997 végén a nevét titokban tartó magánszemély alapította, kétévenként kiadható Kőrösi Csoma-díjat. A díj azokat hivatott jutalmazni, akik jelentős tudományos teljesítményekkel járulnak hozzá Közép- és Belső-Ázsia múltjának, népeinek, nyelveinek, művelődésének kutatásához. Erdélyi István 1997-ben publikálta ide vágó munkásságának újabb eredményeit *A Bajkáltól a Balatonig* című, *Régészeti adatok a török nyelvű népek történetéhez* alcímű könyvében, amely számos ponton érinti a magyar nép és nyelv eredetének, az őshaza hollétének mai napig vitatott kérdését is.

Könyv, sőt a könyvek könyve, fizikai megjelenése szerint azonban mégsem könyv, hanem CD-lemez az 1997 végén megjelent legújabb magyar biblia - az Arcanum DataBases cég terméke. Méghozzá nem is *egy* biblia, hanem *nyolc*. A lemezen ugyanis rajta vannak a leginkább használatos magyar bibliafordítások: a klasszikus Károli Gáspár-féle, az 1975-ben elkészült és 1990-ben pontosított ökumenikus protestáns, valamint az 1973-ban elkészült és 1996-ban pontosított katolikus fordítás; rajta van a

MŰVELŐDÉS

szintén klasszikus Martin Luther-féle német és a King James-féle angol biblia; rajta van a teljes szentírás *Vulgata* néven ismert latin fordítása, és végül rajta vannak az eredeti szövegek: a héber ó- s a görög újszövetség. Ha ehhez hozzávesszük, hogy a lemez - természetesen a megfelelő géppel együtt - lehetőséget nyújt a különböző nyelvű vagy fordítású bibliai versek egymás mellé helyezésére, összevetésére, mindenféle bonyolult elő- és visszakeresésre, a *loci communes* (közös helyek) kiválogatására és egyéb egzegetikai műveletekre, akkor el kell ismernünk, hogy napjainkban az elektronika és a számítástechnika a teológia igen fontos segédtudományává lépett elő.

Egy másik CD-lemez, amelyről hírt kell adnunk, megemlítve, hogy tartalma magnókazetta formában is megjelent tavaly karácsony előtt Budapesten, a *Zsoltárok és dicséretek* címet viseli. A lemezről, illetve a szalagról hallgatható közel harminc zenemű - orgonakíséretes szólóénekként, kórusműként, trióként vagy kvartettként előadott egyházi ének - egyfelől az öröm, az ünnepi hangulat, az áhítat forrása lehet a hívő otthonokban, másfelől a napjainkban is élő, újabb és újabb művekkel gyarapodó protestáns, közelebbről református egyházi zene fontos dokumentuma.

Ez év februárjában Reykjavik egyik elővárosának szociális otthonában, kilencvenhat éves korában elhunyt Halldór Laxness (1902-1998) izlandi író. Több mint hatvan kötetnyi életművének nagyobb és jelentősebb része szépprózа: regények és elbeszélések, amelyekben - történelmi témák gyakori feldolgozása mellett - a társadalom alsóbb rétegeinek, elesettjeinek, kiszolgáltatottjainak életét mutatja be, drámai erővel és erős baloldali politikai felhangokkal. Realista írásművészetéért 1955-ben Nobel-díjat, politikai elkötelezettségéért 1954-ben Lenin-békedíjat kapott, és ez utóbbi szerencsésen hozzájárult ahhoz, hogy művei Kelet-Európában, így Magyarországon is széltében-hosszában ismertté váltak, akárcsak ugyanilyen alapon, de hadd tegyük hozzá, irodalmilag sem alaptalanul, az 1951-ben végleg az NDK-ba települt Martin Andersen Nexö (1869-1954) dán prózaíró művei.

Alig pár héttel 1998 január 8-ikára eső kilencvenedik születésnapja után, február derekán elhunyt Wass Albert, az 1944-től külföldön, Németországban, majd az Egyesült Államokban élő prózaíró, 1956-tól a Floridai Egyetem (University of Florida) tanára. Az erdélyi magyar irodalom immár klasszikusnak számító korszakában, a két világháború között lépett írói pályára; első regényeit, a *Farkasverem*, a *Mire a fák megnőnek*, a *Kastély árnyékában* címűeket az Erdélyi Szépmíves Céh adta ki. Az emigrációban alkotott művei is nagyrészt erdélyi témájúak, ezek közül talán legnépszerűbb *A funtineli boszorkány* című háromkötetes regény - az első olyan könyve, amely több mint négy és fél évtized után, 1990-ben, Magyarországon is megjelenhetett.

Elismerő cikk jelent meg tavaly decemberben a budapesti *Magyar Nemzet* egyik számában Finnország példás kisebbségi politikájáról, a finnországi svédek teljes egyenjogúságáról és arról, hogy a finnek is beszélik a svéd kisebbség nyelvét. Jaakko Kaurinkoski, Finnország budapesti nagykövete ugyanazon lap egyik idei, februári számában egyebek között a következő kiegészítő, korrigáló megjegyzést fűzte a cikkhez: "Finnország kétnyelvű - finn és svéd - ország. Az utóbbi kisebbségi nyelv, tekintve, hogy a lakosság mintegy hat százalékáról van szó. Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy a lakosságnak e hat százaléka finn nemzetiségű, és nem számít etnikai kisebbségnek. Finnországot úgy lehet tehát egyszerűen jellemezni, mint egy nemzetet, amelynek két nyelve van." Ha az idézett szövegben a *finn* szót behelyettesítjük azzal, hogy *román* vagy *szlovák*, a *svéd* szót pedig azzal, hogy *magyar*, furcsa dolgokat nyerünk. Nyerjük azt, amit az egykori nacionál-kommunista román diktátor próbált a romániai magyarokra ráerőltetni: hogy ők magyarul (is) beszélő románok. A másik változatban nyerjük azt, amit a jelenlegi szlovák kormányfő próbál elhitetni a világgal: hogy Szlovákiában csak szlovákok élnek, akiknek egy részét erőszakkal elmagyarosították (bizonyára úgy, hogy rájuk erőszakolták az anyanyelvüket). És ezek mellé nyerjük még azt a szomorú tanulságot, hogy egy nagykövetnek is lehetnek zavaros fogalmai nemzetiségről, állampolgárságról, politikai nemzetről és kultúrnemzetről.

Tavalyi decemberi számunkban megemlékeztünk - hatszázadik évfordulója alkalmából - az 1397-ben létrejött kalmari unióról, Dánia, Norvégia és Svédország ideiglenes egyesüléséről. Ehhez most hozzátesszük, hogy Kalmarban az évfordulót többek között Mia Törnqvist *Margareta - berättelsen om en konung och hennes män* (Margit - egy király és férjei története) című történelmi drámájának ősbemutatójával ünnepelték meg, s ebben a főszerepet, a kalmari uniót összekovácsoló Margit királynőt, Francesco V. Kovács uppsalai testvérünk lánya, Angela Kovács alakította.

Angela Kovács mint Margit királynő

Henrik herceg, Margit dán királynő férje az elnöke annak az *Europa Nostra* elnevezésű nemzetközi bizottságnak, amely az építészeti és természeti örökség értékeinek megmentését hivatott elősegíteni, többek között pályázatok meghirdetése és díjak odaítélése útján. Az 1997-es díjakat ez év január 28-ikán osztották ki Brüsszelben, s közöttük immár másodízben jutott díj egy magyar református egyházi hajlék helyreállítóinak: 1995-ben az ócsai, most a szamosújlaki, különleges építészeti értéket képviselő templom restaurátorai kapták a kitüntetést.

Félezer személyt befogadó templomot, értekezletek tartására is alkalmas gyülekezeti termet, lelkészi lakást, vendégszállásokat és kollégiumi tantermeket foglal majd magában a leendő Temesvári Református Központ a Bega partján. Az impozáns és nagyon szükséges létesítmény felépítését anyagilag támogatni bennünket is felkértek. A tervnek erről a vonatkozásáról más helyen szólunk olvasóinkhoz. Itt azt emeljük ki, amit a temesvári református gyülekezet hajdani lelkésze, a romániai változások lavinaindítója, a Királyhágómelléki Református Egyházkerület püspöke, Tőkés László nyilatkozott erről nemrégen: "Aki templomot épít, Istent imádja. A jövendőt keresi, békességes életre készül, és a szeretet útján járva hajlékot emel a megmaradásra."

A török hódoltsággal kezdődő mostoha korok egész sorát átvészelt, hitében és életakaratában a mai napig megmaradt temesvári református gyülekezet építő szándékát minden eszközzel előmozdítandónak tartjuk. A központ szerencsére még csak rajzon látható, tehát még átfogalmazható külsejével azonban - engedtessék meg nekünk - elégedetlenek vagyunk, mert jelenlegi változatában nem keresztény, nem európai, nem sajátosan protestáns, nem sajátosan magyar vagy sajátosan erdélyi építészeti hagyományokat idéz, hanem nomád jurtákat és totemoszlopokat, s olyan, a maguk helyén és idején tiszteletreméltó és ugyancsak az egyetlen Istent kereső vallásokat, mint honfoglaló eleink sámánisztikus hitét, amelyet ezer éve elhagytunk a kereszténységért. "Aki templomot épít, a jövendőt keresi" - szögezi le Tőkés László püspök a sarkalatos igazságot. A temesvári tervnek *ez* a változata azonban a múltat keresi: azt a múltat, amelyet nem akarunk tagadni, amely a mienk, de amelyből szentként tisztelt első királyunk kivezetett bennünket. Magyarságunkat nem jurták és totemoszlopok európai épített környezetben bántóan "testidegen", sőt "lélekidegen", ázsiai jellegű jegyeivel kell kifejezni. Meggyőződésünk, hogy például a kolozsvári Farkas utcai református templom és előtte a Szent György-szobor egyetemes európai gótikája magyar kultúrkincs és örökség, ahogy a nagyváradi püspöki székesegyház barokkja is magyar kultúrkincs és örökség, mégpedig *legalább* olyan mértékben, mint mondjuk Lehel kürtje. Olyan jurtákban, amelyekre *ez* a terv leginkább emlékeztet, a Kárpát-medencében utoljára a magyar népet kis híján kiirtó tatárok laktak. Szeretettel és aggodalommal adjuk elő mindezt, remélve, hogy a Temesvári Református Központ építtetői is igazat adnak nekünk - még idejében. **(V.Z.)**

Egy új "kettős évfordulóra" emlékezve

Valamikor a 80-as évek közepén a Mátra táján autózva megpillantottam Recsk nevét egy útjelző táblán. Nem tértünk le, úticélunk más volt, valami "vidámabb barakk", nem holmi rég lebontott rossz emlékű barakkok hűlt helye. Tudtam, hogy még azt is hiába keresném. Az évek óta hordozott belém tört tüske azonban ennyi érintésre is tompa sajgással adott jelt magáról.

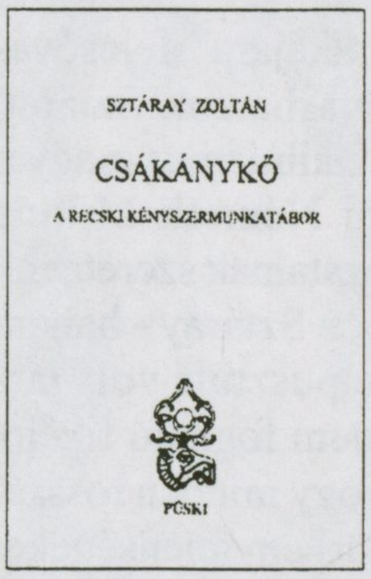
Nem voltam a recski kényszermunkatábor foglya, Recsk neve mégis tüzes vassal van tudatomba égetve, akárcsak Trianoné, pedig hiszen "Nagy-Magyarországnak" sem voltam soha lakója. Lelkem úgy borong e tragikus szimbólummá vált neveken, mint egykor Kisfaludy Károlyé Mohács felett. "Nemzeti nagylétünk nagy temetője..." Recsk is az volt, a "nagy" jelző nélkül, nemzeti létünk temetője. Pontosabban: egy ígéretes nemzedék megtörésének színhelye, hatásaiban a nemzet kasztrálásával egyenlő kiiktatása a kortárs jelenből, a magyar jövőből. Tudom, tudom: korábban is, később is eltaposott és

szétszórt nagyra hivatott nemzedékeket a "történelem" - vagy minek nevezzük azt az irdatlan bendőt, amelyben áldozatok és bűnösök egy masszává darálva forognak. De hozzám ez a nemzedék áll közel, hiszen magam is beletartoztam: tanúja és (bár kissé megkésett mellék-) szereplője voltam azoknak az egyetemi berkekben folyó harcoknak, amelyeket a hatalomátvételre szervezkedő kommunistákkal vívtak a szabadság és a demokrácia hívei. Költő barátom, Csendes Béla, aki pár évvel előttem járt, s így a recski poklot sem kerülhette el, így ír a nemzedék tragédiájáról: "...Ma már ki emlékszik rá, / hogy Európából indultunk, és oda vissza- / érkeztetni magunkat volt a hitünkben a sorsunk. / Ám fényes forradalmunkból buzgó csahosok ki- / faldosták sandán az objektív igazat, és / szent gyűlöletre nevelt rohamősök megigazultan / dúlták fel atyai pajtáikat, és elapasztva / egy korszaknak éltető erejét, búcsúzóul / önmagukat ritkították. - Seregünk makulátlan / lassú utóvédharcban fogyott Európáért el, / s megmenekültek, egyideig, a balra előzők."

A "balra előzők", akiket később szórt szét a terror, de Recsk latrináitól megkímélt, a "győrffysták" diákvezérei voltak, közülük még karriert is csinált később néhány, mint Hegedűs András. De még akik Recsket kóstolták, sem mind ugyanazt a cédulát húzták: a kényszeregyesülés után számos szocdemet deportáltak Recskre, ám belőlük került ki a tábor "önszervezése", a basáskodó brigádvezetők s a besúgók hálózata, valamint - a tábor felszámolása után - az első rehabilitáltak, akiket munkahely, és az Ötvenhat után újraszerveződő pártban szerep és feladat várt. Akikre valóban rájárt a rúd, akiknek a gerincét a szó egyenes és képletes értelmében meg kellett törni, a mi barátaink voltak: rájuk osztották ki a plusz börtönéveket, ők voltak pestisesek szabadulásuk után is. Ők azok, akiket máig sem rehabilitáltak, csak holmi "nagyvonalú" amnesztiával, amiből sohasem kértek. Mert, ugyebár, más áldozatai nem is voltak annak a szőrmentén emlegetett "személyi kultusznak", csak a Rajk-perrel kapcsolatban meghurcolt és likvidált kebelbeliek? Őket temette 56 nyarán gyászpompával a nemzet, az ő fő-fő kínzóikat vonták felelőssére s dobták oda a forradalmi népharag csillapítására. Akik azonban a tervezett "ifjúsági per" kiszemelt vádlottjaiból, a "6018-asok-ból" vertek ki vagy akartak kiverni "vallomásokat", halálukig élvezhetik "tisztes" nyugdíjukat. Recsknek pedig évtizedeken át még a létezését is tagadták, mi jogon igényelhették volna hát az ott töltött éveik beszámítását, akik a "csengőfrász" korában máról-holnapra eltűntek munkahelyükről? Ugyan hol csavaroghattak? Nyugdíj helyett inkább büntetést érdemelnének utólag munkakerülésért!

Akik reménytelen utóvédharcaikat vívták Európáért, bizony, rossz lóra tettek: az öncsonkító Európa "leírta" őket, "fogyatékba tette". "Tragédiájuk az lett, hogy nem számoltak a nemzetközi viszonyok realitásával" - vallja a nemzedék egyik tagja, maga is recski fogoly, Varga József, akit *Sztáray Zoltán* mások közt megszólaltat nemrég megjelent *Csákánykő* című dokumentum-gyűjteményében. S nem kellett csalódniuk abban a hitükben is, amely a túlélésre adott erőt nekik a testi-lelki nyomor mélypontján, ahogy Csendes Béla írja: "És csakazértis megmaradtunk, mireánk szüksége / lesz a jövőnek még..." Lett-e valóban? Nyílt-e tér nekik a haza, a jövő szolgálatára? Akik a forradalomban résztvettek, nyugatra menekültek a biztos letartóztatás elől, az otthonmaradottak a Kádár-i éra évtizedei alatt meghúzták magukat a társadalom alján, s a kortól, no meg a Recsken szerzett kóroktól megviselve mindinkább közeledtek a nyugdíjas szűkesztendőkhöz, elmúlásukhoz.

Nehéz körülmények közt tengődő volt társaik felkarolására alapították Sztáray Zoltán kezdeményezésére a nyugaton élő "recskiek" előbb a Recski Segélyt, majd 1981-ben a Recski Szövetséget, melynek nevében Sztáray már egy év múlva Kádár Jánoshoz fordult, hogy a kényszermunka éveit vegyék figyelembe a nyugdíj megállapításánál. Levelére, mint várható volt, nem kapott választ, s a hazai lapok sem közölték, amelyeknek megküldte másolatban. Hogyne, hisz ez egyenlő lett volna a recski tábor létezésének elismerésével, erre pedig nem volt erkölcsi bátorsága a hatalomnak. De hogy mennyire nyugtalanította a hazai titkolnivalóknak külföldi szellőztetése, mutatja Vas Zoltánnak, Sztáray egykori főnökének látogatása 1980-ban Kaliforniában: szívhez szólóan igyekezett lebeszélni "Sztáray elvtársat" minden akcióról, mert azzal csak árthat volt rabtársainak. "Nem volt az a Recsk annyira rettenetes!" - ő már csak tudta. Hovatovább már otthon élő volt társai is kapacitálni kezdték Sztárayt, hogy hagyja abba a "recskezést", mert már jól megy a dolguk, és ha Kádár nem volna, ki kellene találni.

A könyv borítólapja

A 80-as évek második felének ellenzéki mozgolódása alatt végre megtört a csend: Recsk a fiatalok egyik ütő-kártyája lett a megcsontosodott bolsevik konzervativizmus elleni harcban. Az információ-özönt többé nem lehetett megállítani: előbb a szamizdát, majd a sajtó, az irodalom, a film nyilvánossága tárta fel a kitelepítettek, a meghurcoltak, a bebörtönzöttek, a kényszermunkatáborokban fogva tartottak sorsát, az ÁVH kegyetlenkedéseit. Böszörményi Géza és Gyarmathy Livia filmjéből és könyvéből az egész ország előtt lelepleződtek a Rákosi-terror bűnei, név szerint nyilvánossá vált az áldozatok és a vétkesek egy része is. Úgy látszott, megérett az idő a tisztító és felszabadító nemzeti lelkiismeret-vizsgálatra, amelynek nyomán az ország hivatalos közegei is felülvizsgálják a törvénytelenségeket, megbélyegzik a bűnöket, megszüntetik azt a tartósított igazságtalanságot, hogy a bűnösök háborítatlanul élvezhetik a társadalom védelmét és kivételes nyugdíjukat, míg az áldozatok rehabilitálás és kárpótlás nélkül másodrangú állampolgároknak érezhetik magukat.

Mint tudjuk, ezt a megtisztulást a szabadság évei sem hozták meg: elmaradt mind a jogfosztások egyedi kivizsgálása, mind azoknak személyekre kiterjedő orvoslása. Sem

az ország közvéleménye, sem az első választások eredményeként uralomra jutó kormány nem tudta keresztülvinni a valódi megújulásnak ezt a nélkülözhetetlen feltételét a kisebbségben maradt, ám, mint kiderült, mégis nagyobb hatalommal rendelkező ellenzékkel szemben, mely saját régi politikájával szakítva inkább a múlt rendszer átmentését, mint annak felszámolását tűzte ki célul, s módszereiben is az "apákat" követte.

Mindez Recsk "utótörténetében" is tükröződik. Hol vannak már azok a "szép idők", amikor - Sztárayt idézve - "szinte búcsújárás indult meg az egykori recski kényszermunkatábor felé", s neki is küldtek Kaliforniába "a tábor már lebontott szögesdrót-kerítéséből... tízcentis darabot, tenyérnyi fadarabot a tábor kapujából"? A Magyar Nemzet riportere 1994 halottak napján kiszáll Recskre, de nem a halott rabok emlékének gyújt gyertyát, hanem a "megbékélés szellemében" egy Recsken lakó volt ávós őr sértődött lányával beszélget, amiből nagyjából Vas Zoltán igaza derül ki: "Nem volt az a Recsk annyira rettenetes". Emlékmű és Emlékpark van ugyan már, de nem tudja felvenni a harcot sem a tábor helyét visszahódító erdővel s a franciák vezette modern kőfejtővel, sem a nemzetre rátukmált felejteni-akarással, a múlt szántszándékos elkenésével.

A "nemakaródzás és elkenés politikájára" fejcsóválásra késztető tanulságos példákat olvashatunk Sztáray könyvében. Már az emlékművet is "a sztálinizmus magyar áldozatainak" akarta volna szentelni Németh Miklós kormánya. "Mi nem a sztálinizmus áldozatainak szeretnénk emlékművet emelni - tiltakozott levélben Sztáray - hanem a Recsken szenvedetteknek, az ott elpusztult volt társainknak. A sztálinizmus kézzel meg nem fogható fikció, s napjainkban főképp arra használják, hogy minden rosszat rákenjenek elsősorban azok, akik a törvénytelenségeket elkövették, akiknek az áldozatai voltunk. Mi a recski kényszermunkatáborban sohasem találkoztunk a sztálinizmussal, bennünket az Államvédelmi Hatóság szadista őrei dolgoztattak szinte halálra, ezek éheztettek, ezek vertek, ezek zártak el hermetikusan a külvilágtól. Mi ezek áldozatai voltunk."

Az otthon élő recskieknek adott igazolvány szövege az elkenősdi mesterdarabja: "személyes szabadságot korlátozó intézkedés hatálya alatt volt". Sztáray keserű gúnnyal kommentálja ezt a "személyi kultusszal" vetekedő köntörfalazó fogalmazást: "Ugyanezen az alapon a felakasztottakról elmondhatták volna, hogy az életüket kötéllel megszüntető intézkedés hatálya alatt voltak."

Ugyanezt a szöveget küldték volna a nyugaton élő volt recskieknek is, amikor arról volt szó, hogy külföldi munkaadóik, akiket erre a világon senki sem kötelezhetett, hajlandók elismerni a Recsken és a börtönben töltött éveket a nyugdíj megállapításánál, ha erről a magyar hatóságok igazolást adnak. A Recski Szövetség titkárának számos levelébe és három esztendei szívós harcába került, míg a magyar bürokráciából, az immáron "szabad" kormányból sikerült kicsikarnia egy megfelelő szövegű, Recsk létét nyíltan elismerő papirost. Már a strassbourgi nemzetközi bírósághoz akart fordulni, amikor végre, az Alkotmánybíróság elutasító határozata után, váratlanul megkapta ezt az igazolást Antall József aláírásával. "Tizenötmillió magyar (megkötött kezű) miniszterelnöke" nemcsak a Recski Kényszermunkatábor nevét írja be nagybetűkkel, a magyar bürokrácia történetében példátlan szókimondással, ebbe az okmányba, hanem - ami a hazaiaknak nem juthatott osztályrészül - névszerint megköveti a volt recski foglyot és hozzátartozóit az elszenvedett sérelmekért, sőt, még ezt az ünnepélyes két mondatot is hozzáfűzi: "Tudjuk, hogy Ön és számtalan társa a szabadság eszméjének szolgálatáért szenvedte el a megpróbáltatásokat. Hisszük, hogy az Önök tettei nem merülnek feledésbe!"

Megvallom, először kissé megütődtem ezen a "tettei" szón. (A "számtalan" jelzőn is különben, ebben sem kellene túlozni!) Hiszen szinte valamennyien úgy kerültek Recskre, hogy nem "tettek" a világon semmit: koholt összeesküvések, kémkedések ürügyén. S mit "tehettek" ott a táborban árgus szemű szadista őröktől és besúgók hadától körülvéve? Úgy látszik azonban, ki kell tágítanunk embertelen korunkban a "tett", a "hőstett" fogalmát azokra az erőfeszítésekre is, amelyekkel a puszta túlélést elérhetjük, mégpedig nem társainkon élősködve s a rabtartókkal szövetkezve, hanem a lélek és a szellem erejét őrizve magunkban, kölcsönösen támogatva egymást. Ahogy Csendes Béla írja: Tenyészlét - megmondta előre Németh László - a népnek / egyetlen mentsége a megmaradásra, amíg az / idea-ember hangos a hallgatásban; a példa / példát szül, a seregből hőst az erény s a szerencse."

Igen, szerencse is, a Zrínyi-i "sors bona" is kell az ilyen "hőstettehez", ehhez a fonák "szabadságharchoz", a túléléshez. Ez a "márciusi ifjúság", akárcsak az első, mártírvérrel is adózott a jövőnek; jeltelen sírban porladnak valahol, mint közös barátunk, a kor egyik legígéretesebb tehetsége s erkölcsi példaképünk, Majsai Emil, aki a rabkórházban belehalt az ávósok kezelésébe, mielőtt Recskre kerülhetett volna.

Kettős évforduló számunkra az 1998-as év: nemcsak Petőfiék másfél század ködén átragyogó reményes napjait ünnepeljük, Március Tizenötödikét, népünk olthatatlan szabadságvágyának ezt az örök szimbólumát, hanem arra az ötven év előtti 1948-as gyászos esztendőre is emlékezünk, melyet "fordulat évének" nevezgetett a diadalmas terror. Ebben az évben kezdődött nemzetünk kasztrálása, egy márciusi ifjú nemzedék megtizedelése és szétszórása. Nem márciusban ugyan, de ugyanennek az évnek őszén rángatták ki ágyukból barátainkat az éjszaka martalócai, s robogtak el velük, a család dermedt rámületétől kísérve, hogy csak évek múlva megrokkanva vagy sohase kerüljenek vissza. Nem kétséges, hogy ők is a szabadság eszméjéért áldozták fiatalságukat vagy életüket, azért szenvedték el a megpróbáltatásokat, ahogy Antall József írta.

Felejtő és kiábrándultságában már a "szabad választásokra" is csak legyintő népünk helyett is emlékezzünk rájuk...

Szente Imre

150 ÉVVEL EZELŐTT

TÖRTÉNT

NEGYVENNYOLCAS MELLÉKLET

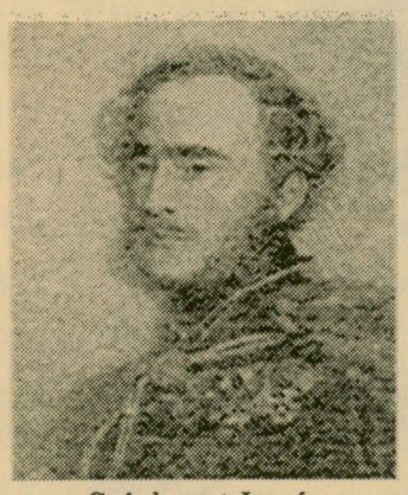

A császár által 1848. április 7-én kinevezett első felelős magyar minisztérium tagjai:
Deák Ferenc, Kossuth Lajos, Mészáros Lázár,
herceg Esterházy Pál, gróf Battyány Lajos, Szemere Bertalan
báró Eötvös József, gróf Széchenyi István, Klauzál Gábor.

IDŐRENDBEN

A lapszélen futó írásban az 1848-49-es magyar forradalom és szabadságharc kitörése 150-ik évfordulójának évében a forradalmat megelőző kor fontosabb történéseinek, a forradalom és szabadságharc eseményeinek vázlatos időrendjét közöljük. Az összeállításban felhasználtuk Csetri Elek történésznek a kolozsvári Szabadság c. napilapban megjelent írását is.

REFORMKORTÓL A FORRADALOMIG

Széchenyi István

A pozsonyi országgyűlésen Gróf Széchenyi István egyévi jövedelmét ajánlja fel egy Magyar Tudós Társaság (Akadémia) megalapítására (1825). Megjelennek fontosabb művei: Hitel (1830), Világ (1831) és Stadium (1833), s ezekben a polgári átalakulás programját hirdeti meg: a nemesi birtokokat védő ősiség eltörlése, nem nemesek birtokjoga, jobbágyot földesurához fűző függő viszony megszüntetése, jobbágyszolgáltatások megszüntetése, robot helyére bérmunka bevezetése, dézsma és kilenced eltörlése, hitelképesség biztosítása, céhrendszer eltörlése, belső vámok megszüntetése, közlekedés modernizálása.

Wesselényi Miklós

Wesselényi Miklós Balítéletek c. művében (1831) önkéntes örökváltságot, a jobbágyság helyzetének enyhítését, határvámok módosítását, sajtószabadságot, határozottabb Bécs-ellenes nemzeti politikai vonalat sürget.

1832–1836 között ülésezik az első magyarországi reformországgyűlés, melyen a reformerek élén Kölcsey Ferenc és Wesselényi Miklós állnak. Az országgyűlés határoz a jobbágyok személy- és vagyonbátorsága kérdésében (1835), megszavazza az önkéntes örökváltság törvényét (az uralkodó nem szentesíti) és a főispánok jogkörének kiszélesítéséről dönt (1836).

1832.dec.17-én az országgyűlésen fellépő Kossuth Lajos megindítja az Országgyűlési Tudósításokat (1836-tól: Törvényhatósági

RABOK LEGYÜNK, VAGY SZABADOK

Az 1848-49-es magyar forradalom és szabadságharc kapcsán gyakran esik szó rabságról és elnyomásról, függetlenségről és szabadságról, az ezeket korlátozó vagy éppen lábbal tipró bécsi udvarról, a kamarilla gáncsoskodásairól, császárról és császáriakról, magyar érdekeket sértő magyar királyról - a Habsburgokról. Leegyszerűsítve, negyvennyolcat Habsburg-ellenes forradalomnak mondják, s vannak, akik ennek kiváltó okait ma is a magyarok "forradalomra és nyugtalanságra hajló" természetével magyarázzák.

Az itt következő történelmi visszatekintés Magyarország Habsburg-uralom alá jutásának néhány fontosabb eseményét, a Habsburg-ellenesség kiváltó okait igyekszik megvilágítani, a Mohács előtti időktől negyvennyolcig. Tudva azt, hogy a történelmi események értelmezése elsősorban szemlélet kérdése, a szemlélet pedig egy adott helyzetből fakad, nem tagadjuk, hogy 1848-49-re a magyarság huszadik századi tragédiájának ismeretében, magyarként tekintünk.

Nemzeti uralkodót, vagy idegen királyt Magyarország trónjára?

A török veszedelem ellenében erős közép-európai államszövetségre áhító, s ezért Csehország és a Habsburgok osztrák tartományai ellen sikerrel hadakozó (1485-ben Bécset is bevevő) utolsó nemzeti király, Mátyás halála (1490) után jelöltje, a köznemesek támogatta Corvin János helyett a főnemesek a lengyel Jagelló-dinasztiabeli II. Ulászlót (1471-től a cseh korona birtokosát) választották magyar királlyá (1490-1516). Ezzel egyidőben a Habsburg-házbeli I. Miksa német-római császár visszafoglalta Bécset és Alsó-Ausztriát, majd Székesfehérvárig hatolva megkísérelte a magyar korona megszerzését.

Hogy hatalmát megtarthassa, arra az esetre, ha fiúutód nélkül halna meg, *II. Ulászló a magyar trón utódlásának jogát átengedte a Habsburgoknak. Ezt a magyar főúri osztály és a köznemesség egyaránt nem fogadta el*, ezért a magyar rendek elhatározták (1505), hogy a Jagelló-házi király halála után csak nemzeti királyt választanak Magyarország trónjára.

II. Ulászlót, halála (1516) után ennek tízéves fia, II. Lajos követte a trónon (1516-26), akinek gyámságát apja Habsburg Miksa német-római császárra és Zsigmond lengyel királyra, neveltetését Hohenzollern György, Bakócz Tamás és Bornemissza János főurakra bízta. Sem a magyar főurak jelöltje, Szapolyai János erdélyi vajda, sem pedig a Habsburg uralkodó nem tudta megszerezni a magyar trónt, ezért amikor az újabb török támadás bekövetkezett, II. Lajos már nem számíthatott egyikük támogatására sem. Valójában mindkettőjüknek kapóra jött, hogy 1526. augusztus 29-én Mohácsnál II. Lajos serege megsemmisült, ő maga pedig elesett. A Habsburgoknak azért, mert ezáltal a magyar trónra nézve érvénybe lépett örökösödési joguk, Szapolyainak pedig azért, mert tudta, hogy a magyar rendek őt választják királyukká.

'48-as MELLÉKLET

Két királynak két országot

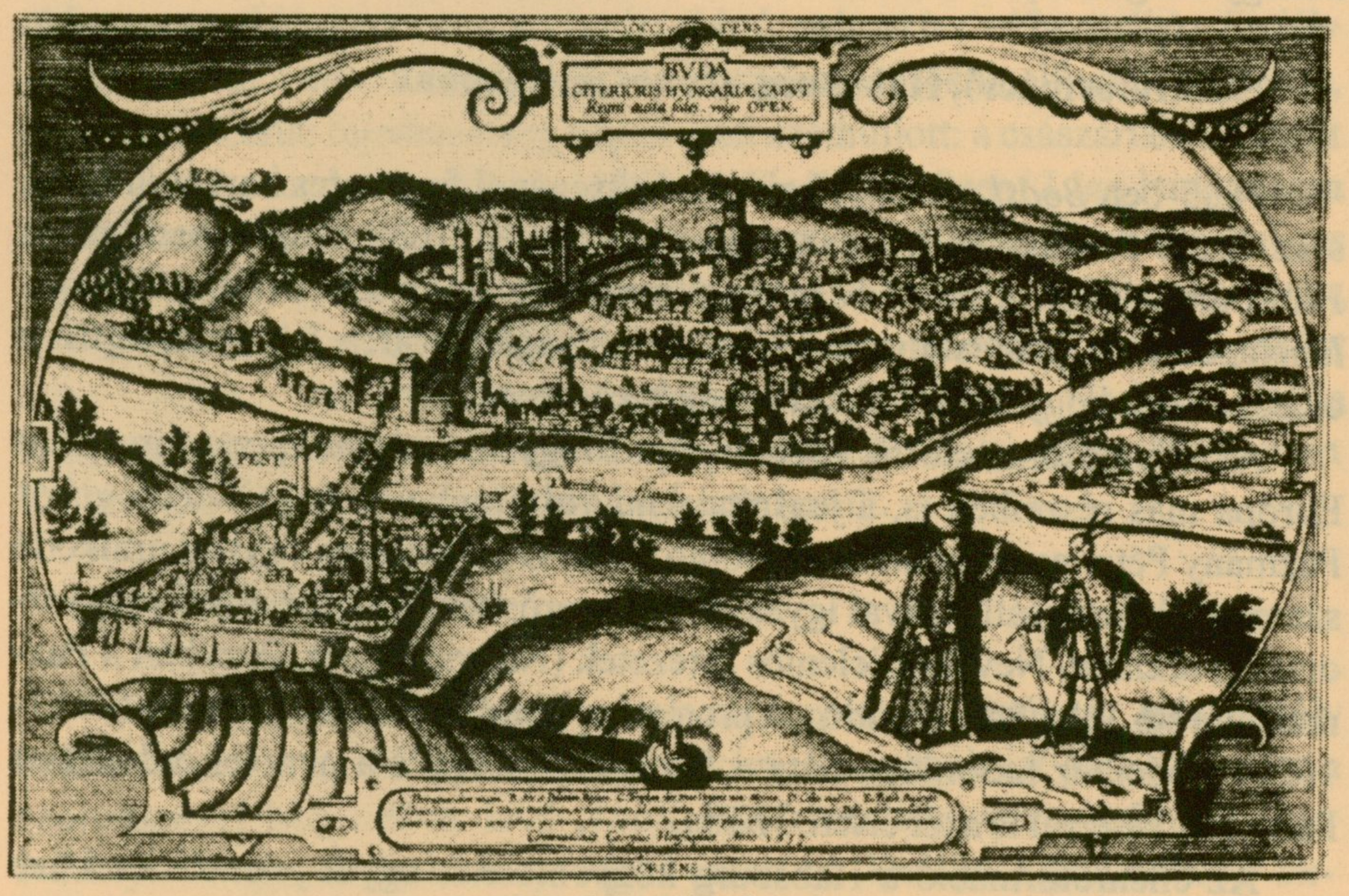
A mohácsi csatavesztés után a magyar rendek többsége által választott nemzeti király Szapolyai János lett (1526-40), a Habsburgok pedig érvényesítvén örökösödési jogukat, a magyar rendek egy szűkebb csoportjával az uralkodóház ausztriai hercegét, I. Ferdinándot választtatták meg magyar királynak (1526-64).

A kettős királyválasztás nyomán az ország két részre szakadt, s köztük háborúskodás tört ki. A váradi békében (1538) a két fél kölcsönösen elismerte egymás királyságát, ugyanakkor a török ellenében Habsburg segítségre szoruló *Szapolyai elfogadta, hogy halála után a magyar királyság teljes egészében a Habsburgok uralma alá kerüljön.* Halála (1540) előtt azonban néhány nappal Szapolyai, örököséül újszülött fiát, János Zsigmondot nevezte ki, s *érvénytelenítette* a váradi béke megállapodásait.

Válaszként I. Ferdinánd ostrom alá vette Budát, s a csecsemőkorú János Zsigmond anyja, Izabella királyné, valamint gyámja, (Martinuzzi) Fráter György segítségért csak a törökhöz fordulhatott. A török pedig segítség helyett cselhez folyamodott, s elfoglalta Budát (1541).

Egység és függetlenség hintáján

Buda eleste után Izabella és Fráter György a csecsemő János Zsigmond királlyal Magyarország még független keleti tartományába költöztek, ahol megszervezték a magyar nemzeti királyságot, megvetve ezáltal az Erdélyi Fejedelemség alapjait. Később azonban az ország egységének és a török kiűzésének érdekében - *Fráter György tanácsára Izabella megállapodott a Habsburgokkal, átengedte nekik Erdélyt* (1551), maga pedig fiával együtt hazatért Lengyelországba. I. Ferdinánd tüstént csapatokat küldött Erdélybe, Fráter Györgyöt vajdává nevezte ki, majd meggyilkoltatta, de mégsem tudta megvetni lábát a tartományban. *Az erdélyi rendek 1556-ban visszahívták Izabellát*, aki török segítséggel haláláig (1559) uralkodott fia nevében. A nagykorúvá lett János Zsigmond király ezt követően vette át a hatalmat (1559-1571), megszilárdította Erdélynek a Habsburgoktól való függetlenségét. Halála előtt a speyeri egyezményben lemondott a királyi címről, s megelégedett a fejedelmi méltósággal. A lutheránus hitre tért, majd református, később unitárius lett. Erdélyben meghonosította a vallási türelem rendszerét.

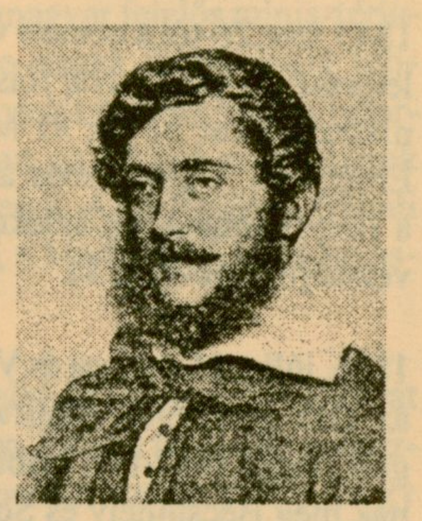

A török kézre került Buda

Tudósítások címmel) és ezekben népszerűsíti a reformokat.

1834–1835-ben ülésezik az Erdélyi országgyűlés is, melyen két párt alakul: az ellenzéki párt (nemesi liberális reformerek, köztük id. Bethlen János, Kemény Dénes, Szász Károly, élükön Wesselényi Miklós), és a konzervatív párt (élén br. Jósika Sámuel). A diéta alatt Wesselényi kiadja a kőnyomatos erdélyi Országgyűlési Tudósításokat (1835.jan.11-től), de sajtóját elkobozzák.

1835–1840 között. Wesselényi Miklóst, Kossuth Lajost és az országgyűlési ifjak egy részét perbe fogják, majd hűtlenség és felségárulás vádjával bebörtönzik. Wesselényi ellen először Erdélyben, aztán Magyarországon indítanak pert. Kossuthot 1837-ben négyévi, Wesselényit 1838-ban háromévi börtönre ítélik, az ifjakat ugyancsak megbüntetik (közülük Lovassy László a börtönben megőrül).

Kossuth Lajos

1837–1838-ban újból ülésezik az Erdélyi országgyűlés (Nagyszebenben). Az ellenzék, id. Bethlen Jánossal az élen, megakadályozza Estei Ferdinánd főherceg gubernátorrá választását.

Az 1839–1840-es magyar országgyűlésen fontos törvények születnek: önkéntes örökváltság, gyáralapítás szabályozása stb.

Az 1841–1843 között Kolozsváron ülésező Erdélyi országgyűlés Gr. Teleki Józsefet, a Magyar Tudományos Akadémia elnökét gubernátorrá választja. Sok vita tárgya a magyar hivatalos nyelv bevezetése Erdélyben, ami ellen a szászok és románok hevesen tiltakoznak. A nyelvtörvényt a király 1847-ben szentesíti.

1841–1848 között Széchenyi és Kossuth között „hírlapi vita" folyik. Széchenyi a nagybirtokos osztályra, a kormánnyal való együttmunkálkodásra, lassú, fokozatos fejlődésre, gazdasági megerősödésre alapoz, türelmesebb nemzetiségpolitkára int (Kelet népe -1841, akadémiai beszéd -1842), támadja Kossuthot, mert félti Magyarországot a Habsburg Birodalommal való nyílt összeütközéstől.
A Wesselényi vezetőhelyére lépő Kossuth a köznemességre épít, önálló vámhatárt és iparfejlődést, az Adriai-tengerig vezető vasútvonalat, a gazdasági-társadalmi-politikai reformok felgyorsítását követeli, és nem riad vissza a szembenállástól a bécsi udvarral. A liberálisok közül őt támogatja Wesselényi Miklós, Batthyány Lajos, Deák Ferenc, Eötvös József, Teleki László. Ezekkel szemben Széchenyi elszigetelődik.

'48-as MELLÉKLET

1843-ban Lipcsében megjelenik Wesselényi Miklós: Szózat a magyar és szláv nemzetiség ügyében című röpirata.

Az 1843–1844-es magyarországi országgyűlésen elfogadják a nem nemesek birtokszerzési és hivatalviselési jogának törvényét, s a magyar nyelvet kiterjesztik az egész államéletre. Ennek nyomán fokozódnak az ellentétek a nemzetiségek (elsősorban a horvátok) és a magyar uralkodóosztály között.

1845.febr.26-tól a nemesi vármegyei ellenállás letörésére a bécsi udvar főispánok helyett administratorokat nevez ki Magyarországon és Erdélyben. Ugyanebben az évben Széchenyit a Helytartótanács Közlekedési Bizottságának vezetőjévé nevezik ki.

1846. július15-én Pest és Vác között megnyílik az első gőzüzemű vasútvonal Magyarországon., majd 1847-ben újabb vasútvonalak nyílnak meg Bécsújhely és Sopron, valamint Pest és Szolnok között.

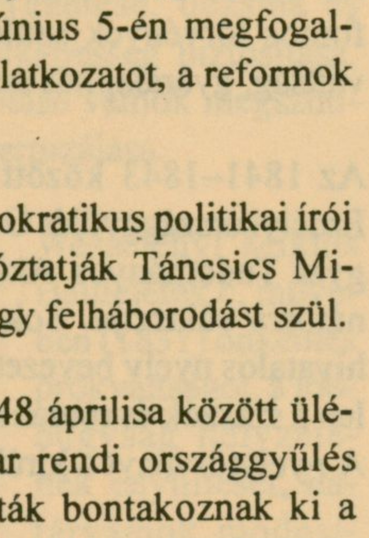
Az 1846–1847-es erdélyi országgyűlés olyan úrbéri törvényt fogad el, mely a jobbágyok részleges földfosztásával és ellenállásával fenyeget. Wesselényivel és Kemény Dénessel az élen az ellenzék hevesen tiltakozik, s a király nem szentesíti a törvényt.

1846-ban a kormány hívei konzervatív pártba tömörülnek Magyarországon, s mintegy válaszként erre 1847 januárjában megalakul az Ellenzéki Kör, mely június 5-én megfogalmazza az Ellenzéki Nyilatkozatot, a reformok programját.

1847 március 4-én demokratikus politikai írói tevékenységéért letartóztatják Táncsics Mihályt. Letartóztatása nagy felháborodást szül.

1847 novembere és 1848 áprilisa között ülésezik az utolsó magyar rendi országgyűlés Pozsonyban. Élénk viták bontakoznak ki a reformerek és a Bécs által támogatott konzervatívok között az ősiség, az örökváltság, a közteherviselés, az adminisztrátori rendszer, a városok és a független-felelős magyar kormány ügyében.

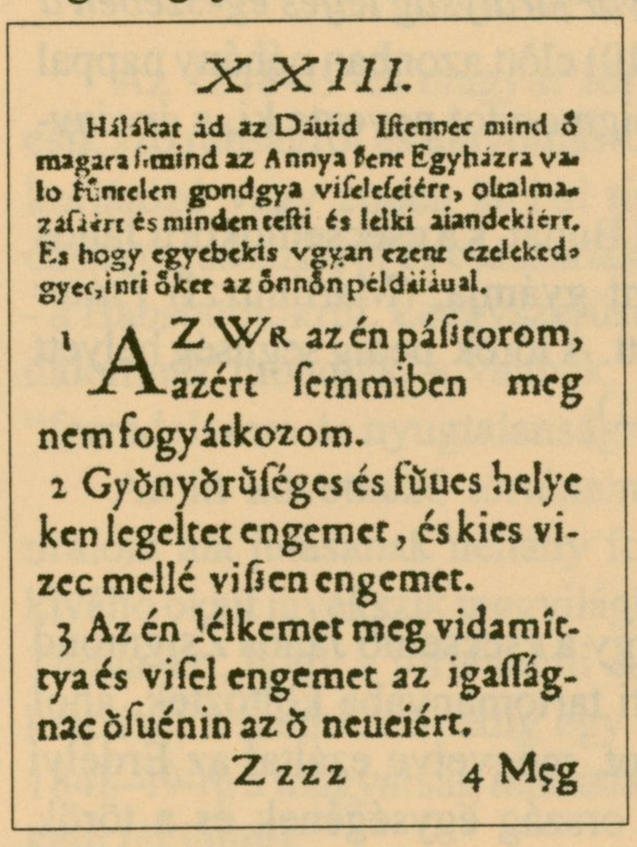
1848 március 1-én a pozsonyi országgyűlés tudomást szerez a február 24-i párizsi forradalomról, s az ellenzéki értekezlet úgy határoz, hogy felelős kormányt kér a bécsi udvartól. A bécsi udvar Apponyi György révén arra kéri Széchenyit, hogy egyeztessen az ellenzék és a kormánypárt között. Ennek értelmében

Apponyi György

A magyarság és a protestantizmus védőbástyája Erdély

A három részre szakadt ország nyugati és északi fele végleg Habsburg-uralom alá került, központi területeit bekebelezte a Török Birodalom (további terjeszkedésének a végvári rendszer: Kőszeg, Eger, Drégely, Temesvár, Szigetvár állta útját). *Egyedül Erdély maradt* - igaz, gyakran török befolyással - *magyar nemzeti fejedelmek irányítása alatt*, akiknek mindenkori törekvése az ország egységének és függetlenségének visszaállítása volt. A következő századokban ide szorult vissza, és innen indult ki a függetlenségi mozgalmak meg-megújuló sora.

XXIII.

Hálákat ád az Dáuid Istennec mind ő magara ſmind az Annya ſent Egyházra való ſüntelen gondgya viſeleſeiért, oltalmazáſáért és minden teſti és lelki aiandekiért. Es hogy egyebekis vgyan ezent czelekedgyec, inti őket az őnnön példáiával.

1 AZ Wr az én páſztorom, azért ſemmiben meg nem fogyátkozom.

2 Gyönyörüſéges és füues helyeken legeltet engemet, és kies vizec mellé viſen engemet.

3 Az én lélkemet meg vidamittya és viſel engemet az igaſſágnac öſuénin az ő neueiért.

Zzzz 4 Még

Részlet Károli Gáspár 1590-ben, Vizsolyban megjelent bibliafordításából

Magyarország két, majd három részre szakadásával egyidőben terjedt el Európaszerte a hitújítás hatalmas szellemi mozgalma, a reformáció, melynek eszméi igen gyorsan termékeny talajra találtak a magyarság körében is. Előbb ennek lutheri, majd kálvini irányzata hódított teret, majd a népi reformáció szentháromság-tagadó irányzata is, melynek felekezete, az unitárius, elsősorban Erdélyben talált követőkre. Az anyanyelvi kultúra megalapozói a protestáns iskolák (Debrecen, Sárospatak) és nyomdák (Brassó, Kolozsvár, Debrecen), támogatói és fenntartói a protestáns nemzeti fejedelmek lettek. Európa uralkodóházainak egymás ellen vívott hatalmi harcai ezentúl gyakran öltötték vallásháborúk jellegét, s az országok az uralkodók vallási hovatartozása szerint sorolódtak vagy katolikus, vagy protestáns szövetségbe, de soraikat erősítendő gyakran a töröknél kerestek segítséget.

A reformáció természetes visszahatásaként a század második negyedében erőteljesen jelentkezett az ellenreformáció, melynek vezető ereje a pápaság és a Habsburgok voltak, s ez a tény a többségében protestáns hitre tért magyarságban fokozta a Habsburg-ellenességet. Csak tetézte ezt, hogy az ingatag jellemű, katolikus *Báthory Zsigmond 1597-ben a Habsburgok kezére játszotta* a magyarság és a protestantizmus védőbástyáját, *Erdélyt*.

Ellenreformáció, Habsburg-ellenes mozgalmak

1605-ben *Bocskai István* hajdúk segítségével fegyveres harcot indított, s az egész Felvidéket, a Dunántúl egy részét és Erdélyt felszabadította a Habsburgok alól. *A bécsi békében elismertette az önálló Erdélyi Fejedelemséget* és a protestánsok vallásszabadságát, s arra kényszerítette a császáriakat, hogy a törökökkel is békét kössenek.

Az ellenreformáció fő végrehajtója Magyarországon éppen úgy, mint Európa más részeiben is, a jezsuita rend volt, melynek hazai ideológiáját Pázmány Péter esztergomi érsek dolgozta ki. Ő a katolikus egyház uralkodó szerepének helyreállításával igyekezett megerősíteni a Habsburgok magyarországi uralmát. Nevéhez jelentős intézetek (Nagyszombat, Bécsben a Pazmaneum stb.) alapítása fűződik. A protestáns Bethlen Gábor fejedelem (1613-1629) elődeihez hasonlóan óvta a felekezeti békét, s a nemzet érdekében Pázmány Péterrel is szót értett. Hiába.

Az ellenreformáció a Habsburg központosítás egyik jelentős eszköze lett, s az ez ellen fellépőket felségsértés címén birtok- és fővesztésre ítélték.

'48-as MELLÉKLET

Wesselényi, Rákóczi, Thököly

1666-ban Wesselényi Ferenc nádor, Zrínyi Péter horvát bán és Nádasdy Ferenc országbíró vezetésével Habsburg-ellenes szervezkedés indult, 1670-ben I. Rákóczi György zászlaja alatt pedig felkelés tört ki Felső-Magyarországon, amelynek bukása után a résztvevők egy része - az ostrom alá vett Likava várából kiszabadult Thököly Imre is - Erdélybe menekült (bújdosók). Miután 1671-ben császári rendeletre kivégezték a Wesselényi-összeesküvés résztvevőit, 1672-ben a bújdosók a Partiumból betörtek Magyarországra, s ezzel kezdetét vette a kuruc mozgalom, melyben a nemzeti és protestáns érzület egyként volt jelen. A rekatolizációt szívügyüknek tekintő Habsburgok 1673-74-ben rendkívüli törvényszék elé idézték az ország protestáns prédikátorait, s a Pozsonyban ítélkező bírák 42 prédikátort gályarabnak adtak el.

A féktelen terror egyenes következményeként a bújdosók 1676-ban újabb hadműveleteket hajtottak végre Teleki Mihály vezetésével, majd 1678-tól a Thököly Imre zászlaja alá sereglett csapatok a Habsburgoktól visszafoglalták Felső-Magyarországot, s az 1681-es pozsonyi országgyűlésen helyreállították a rendi intézményeket és a szabad vallásgyakorlatot. Thököly hatalmát megerősítette a Zrínyi Ilonával, I. Rákóczi Ferenc özvegyével 1682-ben kötött házassága, ami után a hatalmas Rákóczi-birtokok a függetlenségi harc bázisává váltak. A törökök szövetségre léptek vele, és a szultán királyi címet adott neki. Bár ő ezután is csak fejedelemnek neveztette magát, továbbra is a török szövetségre támaszkodott, nem ismerve fel a török birodalom hanyatlását.

Visszafoglalás, de kinek?

A két egymással rivalizáló - Habsburg és török - birodalom közt egyensúlyozó magyar nemzeti politika a függetlenség végleges veszélyeztetését sokkal inkább a Habsburgokban, mintsem a törökökben látta. Amikor a törökök 1683-ban Bécset körülkerítették, táborukban ott volt Thököly is. A császári csapatok először az ő hadaival számoltak le, majd a lengyel Sobieski seregével egyesülve Bécs alatt döntő csapást mértek a törökökre.

1684 márciusában XI. Ince pápa, I. Lipót, Jan Sobieski és Velence török-ellenes "Szent Ligát" kötöttek, s biztosították a hadjárathoz szükséges anyagi eszközöket. A hadsereg ellátása a hadszíntér, azaz Magyarország népeire hárult. 1685-ben az erdélyi fejedelem, Apafi Mihály kancellárja, *Teleki Mihály titkos szerződést kötött a császáriakkal, miszerint előmozdítja Erdély csatlakozását a németekhez*. S miután Váradon a törökök elfogták Thökölyt, a felvidéki kuruc fejedelemség napok alatt széthullott: a császáriakhoz átállt mintegy 17 ezer kuruc katona. 1686 áprilisában a Szent Liga haditanácsa elhatározta Buda bevételét. Az ostromban résztvevő 80 ezer főnyi szövetséges seregből mintegy 14-15 ezer katona magyar volt. 1686. szeptember 2-án, délután 5 órakor kezdődött a támadók döntő rohama, amelynek eredményeként este 7 órára - 145 éves török uralom után - az ország fővárosa, Buda felszabadult. A törökök kiűzése azonban nem jelentett visszafoglalást, mert Buda nem magyar, hanem Habsburg kézre került.

Ez már hódítás

1687-ben a császári hadvezérek elérkezettnek látták az időt Erdély bekebelezésére is. Elfoglalták Kolozsvárt, Szamosújvárt és Szebent, s a szorongatott helyzetben levő *Apafi fejedelem kénytelen volt aláírni a balázsfalvi egyezményt, mely véget vetett az Erdélyi Fejedelemség önállóságának*. Erdélyben a helyzet ura a császári katonaság lett.

1848 március 2-án Széchenyi az alsó- és felsőház vegyes követi értekezletén azt javasolja, hogy az országgyűlés tegyen hűségnyilatkozatot, és tárgyalások céljából királyi biztos kirendelését kérje. Kossuth viszont az ellenzéki értekezlet javaslatát tárja a követek elé, amit azok el is fogadnak.

1848 március 3-án Kossuth nyilvános beszédben ismerteti előző napi javaslatát, melyben az abszolutizmus felszámolását és az ország belső átalakulását követeli. Felirati javaslatot terjeszt elő, mely független magyar felelős minisztériumot követel, illetve annak felállításáig teljhatalmú királyi biztosok küldését kéri. A reformok vonatkozásában az eddigi eredmények törvényesítését követeli. Az alsótábla a felirati javaslatot elfogadja, s Madarász László javaslatára

1848 március 8-én felhívja a főrendeket a felirat azonnali tárgyalására. Ezek a tárgyalás halasztását kérik, mire Kossuth azt javasolja, hogy az alsótábla a főrendek megkérdezése nélkül külön küldöttséggel vitesse a feliratot Bécsbe.

István herceg, nádor

Bécsben István nádor elnökletével tanácskozás folyik, melyen Széchenyi azt javasolja, hogy a király írjon alá egy olyan kiáltványt, melyet ő fogalmazna; őt nevezze ki teljhatalmú királyi biztossá, rendelje alá az országban tartózkodó hadsereget is, ellenrendeleteket visszahívásáig ne adjon ki, bízzák meg őt, hogy a reformokkal kapcsolatban az országgyűléssel tárgyaljon, s az országgyűlés feloszlatása után 6 hónappal új országgyűlést hívjon össze. Széchenyi javaslatát azonban elvetik, helyette egy dorgáló leirat szövegezését fogadják el, melyet azonban a március 13-i bécsi forradalom kitörése miatt már nem küldhetnek el.

Petőfi Sándor

Ugyancsak március 8-án Kossuth az Ellenzéki Körhöz fordul azt kérve, hogy az az ő március 3-i követelébe foglalt legfontosabb pontokat petíció formájában terjessze az országgyűlés elé. Az Ellenzéki Kör vezetői tudják, hogy ilyen petíciónak csak akkor van értelme, ha azt a "Fiatal Magyarország" hívei támogatják, ezért március 9-én felkérik az ifjakat a petíció szövegének elkészítésére. Petőfiék elfogadják a megbízatást, s ekkor határozzák el, hogy március 19-én népgyűlést tartanak a Rákosmezőn, s itt fogadtatják el követeléseiket, tudva, hogy a vásárra nagy

'48-as MELLÉKLET

tömeg, többezer paraszt jön majd össze.

Jókai Mór

1848 március 11-én a Fiatal Magyarország hívei (köztük Jókai Mór) megfogalmazzák a 12 pontot, mely a radikális ifjak felfogásának megfelelően jóval túlmegy az ellenzék követelésein. A 12 pont a sajtószabadság megvalósítását, felelős minisztériumot, évenkénti országgyűlést Pesten, törvény előtti egyenlőséget, nemzetőrséget, az úrbéri terhek megszüntetését, esküdtszéket, nemzeti bankot, magyar nemzeti hadsereget, a politikai foglyok szabadon bocsátását és az Erdéllyel való uniót követeli.

1848 március 13-án éjjel a nádornál tartott kormánypárti értekezleten a bécsi forradalom hírére elhatározzák, hogy Kossuth és Batthyány segítségét kérik a rend fenntartására. Széchenyi azt javasolja, hogy a király hatalmazza fel az országgyűlést a március 3-i felirat elfogadására.

1848 március 14-én reggel azonban már elterjed Pozsonyban a bécsi forradalom híre. Kossuth továbbfejleszti március 3-i programját. Hogy a nemesség kezében maradjon a mozgalom vezetése, azt javasolja, hogy a főrendi tábla vita nélkül fogadja el a március 3-i felirati javaslatot, dolgozzon ki sajtótörvényt és egy javaslatot a belső rend védelméről. A nádor e javaslatokat elfogadja, s délután a főrendek is vita nélkül megszavazzák azokat. Az alsótábla bizottságot küld ki a honvédelmi rendszer módosítására. Az alsó és felsőtábla közös küldöttséget választ, hogy a feliratot Bécsbe vigye. Az országgyűlésen létrejött egységben nagy része van a bécsi forradalomnak, s az olyan híreknek, hogy Petőfi 40 ezer paraszttal Rákos mezején van, s az országgyűlés ellen kíván indulni. Ennek következtében a vezetés az ellenzék, illetve Kossuth kezébe kerül. A nemesség általános célja az, hogy megfelelő reformokkal fenntartsa uralmát, visszatartsa a forradalmat. A Kossuth-vezette szárny célja emellett a meghirdetett reformok által a polgári átalakulás végrehajtása.

Kossuth javaslatának elfogadása után az országgyűlési ifjúság este fáklyás zenét ad tiszteletére. Kossuth ekkor Batthyány Lajost leendő miniszterelnökként mutatja be.

Ugyanaznap Pesten az Ellenzéki Kör nyilvános gyűlése Klauzál Gábor indítványára úgy dönt, hogy a 12 pontot nem küldi fel az országgyűléshez, hanem előzőleg Batthyány Lajosnak, a kör elnökének mutatja be. Eközben megérkezik a Pilvaxba a bécsi forradalom győzelmének híre, s a fiatalok elhatározzák magukat a forradalmi fellépésre.

A forradalomra és nyugtalanságra hajlók mérséklésére

I. Lipót Habsburg császár Pozsonyba összehívta a magyar országgyűlést. Előterjesztése hangsúlyozta, hogy Magyarországot *hódított* tartománynak tekinthetné, *de* hajlandó a régi magyar alkotmányt megtartani, *amennyiben a rendek törvénybe iktatják a Habsburg-ház fiúági örökösödését* és lemondanak az Aranybulla (1222) záradékában megfogalmazott ellenállási jogukról (ius resistendi). A rendi országgyűlés - más választása nem lévén - elfogadta Lipót javaslatát (1687), királyként pedig Lipót 9 éves fiát, I. Józsefet.

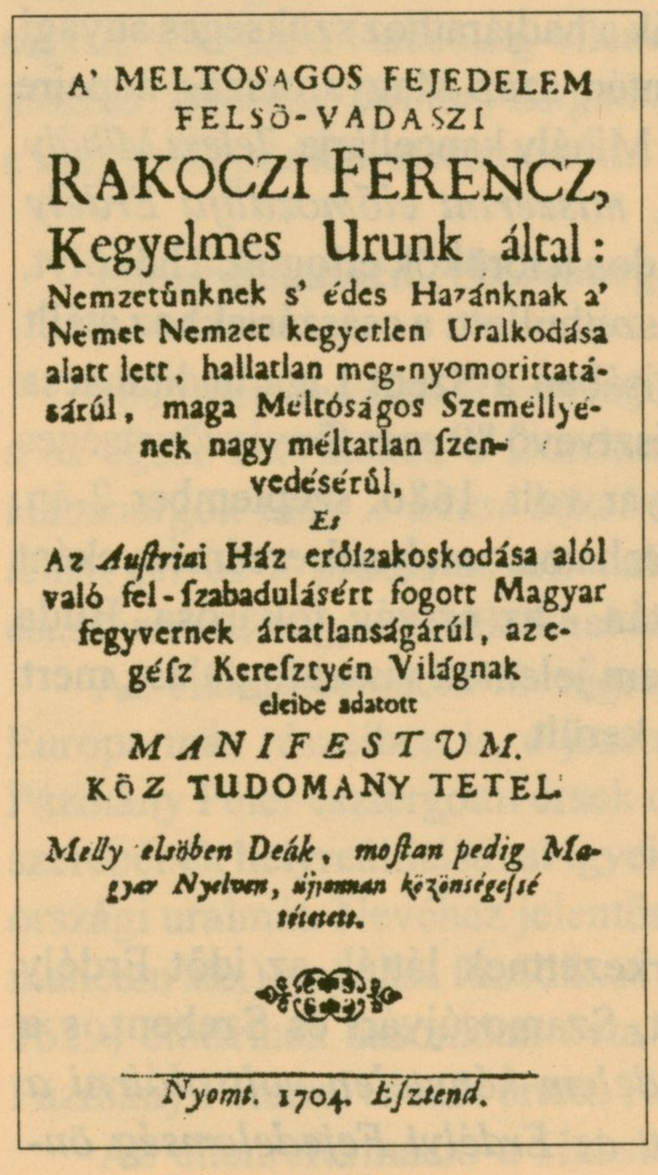
A *"forradalomra és nyugtalanságra hajló"* magyar lakosság *"mérséklésére"* az 1689-ben kiadott ún. Kollonics-féle rendelet nyomán Pest, Baranya és más megyékben új német településeket hoztak létre, Budára csaknem teljesen német lakosságot, a Délvidékre pedig mintegy 200 ezer szerb menekültet telepítettek le.

"Rendezték" Erdélynek a Habsburg dinasztiához való viszonyát is (Diploma Leopoldinum, 1690), kimondva Erdély külön államiságát, tiszteletben tartva a rendi intézményeket és törvényeket, de német őrséget telepítve a várakba. A Habsburgok átvették az erdélyi fejedelmi címet, s a kormányzást - közvetlen katonai igazgatás mellett - a Guberniumra bízták.

1697-ben létrehozták a szlavóniai, 1699-ben pedig a tisza-marosi katonai határőrvidéket, s ezeknek "védelmére" a korábban már betelepült szerbeket katonai egységekbe szervezték. 1699-ben pedig a törökökkel megkötött karlócai béke nyomán Bécsben úgy döntöttek, hogy feloszlatják a magyar ezredeket, az ország belsejében levő végvárakat lebontatják, s a déli várakba német és szerb katonaságot helyeznek. Mindennek természetes következményeként született meg a feloszlatott magyar seregek katonáiból verbuválódott "szegénylegények" mozgalma.

Cum Deo pro Patria et Libertate

Az 1702-ben kirobbant spanyol örökösödési háború céljaira a Habsburgok magyar huszár- és gyalogezredek felállítását rendelték el, de az erőszakos besorozás visszájára fordult: Esze Tamás maga köré gyűjtötte a szegénylegényeket, s a Habsburg-ellenes küzdelem élére a kivégzés elől Lengyelországba menekült II. Rákóczi Ferencet (Zrínyi Ilona fiát) kérte fel. Rákóczi megküldte "Cum Deo pro Patria et Libertate" (Istennel a hazáért és a szabadságért) feliratú zászlóit, majd az ország területére lépve a kurucok élére állt. A szabadságharc célkitűzéseit és igazságos voltát ország-világ elé tárta a "Recrudescunt vulnera..." ("Megujulnak a ditsőséges magyar nemzetnek régi sebei...") kezdetű manifesztumában.

A' MELTOSAGOS FEJEDELEM
FELSÖ-VADASZI
RAKOCZI FERENCZ,
Kegyelmes Urunk által:
Nemzetünknek s' édes Hazánknak a' Német Nemzet kegyetlen Uralkodása alatt lett, hallatlan meg-nyomorittatásárúl, maga Méltóságos Személlyének nagy méltatlan szenvedésérúl,
Es
Az *Auſtriai* Ház erőlzakoskodása alól való fel-ſzabadulásért fogott Magyar fegyvernek ártatlanságárúl, az egéſz Kereſztyén Világnak eleibe adatott
MANIFESTUM.
KÖZ TUDOMANY TETEL.
Melly elsöben Deák, moſtan pedig Magyar Nyelven, újonnan közönségeſsé tétetett.

Nyomt. 1704. Eſztend.

Rákóczi Manifesztuma

Miután 1704-ben a gyulafehérvári országgyűlés Erdély fejedelmévé, 1705-ben pedig a szécsényi országgyűlés vezérlő fejedelemmé választotta, 1707-ben *az ónodi országgyűlés kimondta a Habsburg-ház trónfosztását*. A nemzetközi erőviszonyok kedvezőtlen alakulása, majd a kurucok 1708-as trencsényi csatavesztése, 1709-ben pedig a több százezer áldozatot

'48-as MELLÉKLET

szedő pestis megpecsételte a Rákóczi-szabadságharc sorsát, melyet a - Rákóczi távollétében az áruló Károlyi Sándor által megkötött - szatmári béke és a majtényi síkon történt fegyverletétel zárt le (1711). *A szatmári békében a magyar nemesség lényegében lemondott az ország függetlenségéről,* s cserében megszilárdította rendi kiváltságait. *Rákóczi azonban nem fogadta el a szatmári békét.* Franciaországba ment, hogy elérje Magyarország és Erdély önállóságának elismertetését a spanyol örökösödési háborút befejező béketárgyalásokon, de emigráns politikája kudarcot vallott, maga pedig híveivel törökországi emigrációba, Rodostóba vonult.

"Életünket és vérünket"

1722-ben mind a magyar, mind az erdélyi országgyűlés elfogadta a Habsburg Birodalomban 1713 óta érvényben levő Pragmatica Sanctiót, amely fiúutód hiányában lehetővé tette a nőági örökösödést. Ennek értelmében került trónra 1740-ben Mária Terézia (-1780), s amikor a Habsburg-örökségre ugyancsak igényt tartó II. (Nagy) Frigyes porosz király megtámadta őt (1741), a magyar rendek életüket és vérüket (Vitam et sanguinem) ajánlották fel a válságos helyzetbe került uralkodónőnek. Miután 1765-től Mária Terézia társuralkodója fia, II. József lett, megszüntették a megyei önkormányzatokat, az ügyintézés nyelvévé mindenütt a németet tették, s többé az országgyűlést sem hívták össze. A "felvilágosult abszolutizmus" korának reformjait rendeleti úton léptették életbe.

A század végén volt még egy sikertelen próbálkozás a Habsburg-uralom megszüntetésére: a francia forradalom (1789), majd a köztársaság kikiáltásának hatására a Martinovics Ignác vezette - egy független magyar köztársaság megteremtésére irányuló - titkos jakobinus szervezkedést (1794) a bécsi udvar hamar felfedte, s a vezetőket a budai Vérmezőn kivégezték.

Szövetség a mindennemű forradalmi mozgalmak ellen

A napóleoni háborúk után, 1814-ben összeült a bécsi kongresszus, hogy döntsön Európa új rendjéről, területi és politikai beosztásáról, s a nemzeti elv figyelmen kívül hagyásával biztosította a nagyhatalmak területi igényeit és a régi dinasztiák trónjait. Anglia a tengereken és a gyarmatokon jutott vezető szerephez, Oroszország megkapta Lengyelország nagy részét, Besszarábiát és Finnországot, Poroszország megszerezte a rajnai tartományokat, Posent, Danzigot és Szászország egy részét, Ausztria pedig Lengyelország és Olaszország egyes területeit. Franciaország elszigetelődött, s terjeszkedését meggátolandó Belgiumból és Hollandiából létrehozták az önálló holland királyságot, ugyanakkor elismerték Svájc örök semlegességét. A kongresszuson elfogadott status quo fenntartására és az európai forradalmi mozgalmak közös elnyomására Ausztria, Poroszország és Oroszország részvételével létrehozták a Szent Szövetséget, melyhez még abban az évben csatlakozott Franciaország is. A Szövetség négy kongresszust tartott, melyeken Metternich osztrák kancellár és I. Sándor orosz cár irányítása alatt szentesítették az osztrák csapatok beavatkozását a nápolyi és a piemonti forradalom (1820-21) ellen, valamint a francia egységek spanyolországi intervencióját (1823). A Szent Szövetség fojtotta el az 1848-49-i európai forradalmakat (Palermó, Nápoly, Szárd Királyság, Toscanai Nagyhercegség, német államok, Bécs, Berlin, Prága), s a Habsburgok a Szent Szövetségre hivatkozva kérték az orosz cári csapatok segítségét a legnagyobb sikereket elért és magát a leghosszabb ideig tartani tudó magyar forradalom és szabadságharc leverésében.

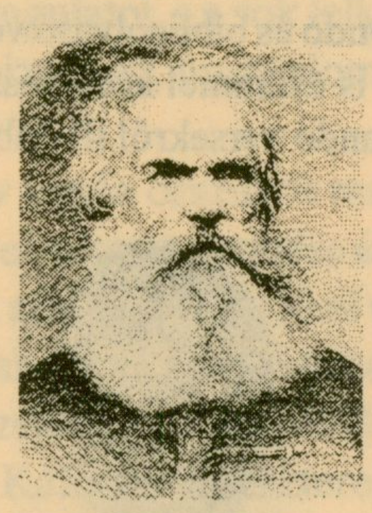
MVP

1848 március 15-én reggel Pozsonyban, az országgyűlési küldöttség Bécsbe indulása előtti kerületi ülésen - a népforradalom lehetőségétől félve - a rendek elfogadják az általános közteherviselést, az úrbéri viszonyok eltörlését állami kárpótlással. Szentesítik a városok szavazati jogát, elfogadják a megyéknek küldendő közös követi nyilatkozat szövegét. A küldöttség céljai között szerepel, hogy a király nevezze ki a felelős minisztériumot és a nádort tegye meg teljhatalmú helytartóvá.

1848 március 15-én Pesten, a reggeli órákban a Pilvaxban összegyűltek előtt Jókai felolvassa a 12 pontot tartalmazó kiáltványt, Petőfi pedig elszavalja a Nemzeti dalt. Az ifjak az egyetemre vonulnak, majd a Landerer-Heckenast-féle nyomdában cenzúrázatlanul kinyomtatják a 12 pontot és a Nemzeti dalt. Délután 3-kor mintegy 10 ezer ember jelenlétében a Nemzeti Múzeum előtti népgyűlésen bizottságot választanak, hogy az a városi tanáccsal elfogadtassa a 12 pontot. A tömeg nyomására a városi tanács elfogadja a 12 pontot, majd megválasztják a közbátorsági választmányt, melybe Petőfi, Vasvári, Irinyi, Klauzál és Nyáry Pál mellett többséggel a városi tanács tagjai kerülnek be. A tömeg ezután Budára,

Vasvári Pál

Táncsics Mihály

a helytartótanácshoz vonul, elfogadtatja a 12 pontot, eltörölteti a cenzúrát, és kiszabadítja börtönéből Táncsics Mihályt, akit 1846-ban megjelent Népkönyv című munkájáért börtönöztek be. Pesten győz a forradalom.

Ugyanaznap az országgyűlés küldöttsége az országgyűlési ifjúsággal Pozsonyból Bécsbe utazik. Az országgyűlési küldöttség a bécsi tapasztalatokat figyelembe véve elhatározza, hogy az uralkodótól kötelező ígéretet vesz a felirat alapján hozandó törvények szentesítésére, azonnal kinevezteti Batthyányt miniszterelnökké és István nádort királyi helytartóvá.

1848 március 16-án az udvari konferencián hosszú viták után és kisebb változtatásokkal István nádor elfogadja a feliratot. A másnap aláírt leiratból azonban kimarad a törvények kötelező szentesítésére vonatkozó ígéret és a miniszterelnök neve. A nádor az ellenzék nyomására Batthyányt azonnal kinevezi miniszterelnökké, s később jóváhagyatja a budai helytartótanács március 15-i intézkedéseit is.

(Folytatjuk)

Evangélikus Hon-Alapítvány (Folytatás a 7. oldalról)

foglalkozik. Igy alakult meg 1856-ban az EHA, vagyis az Evangélikus Hon-Alapítvány (Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen, EFS), amelynek vándor könyvárusai - az. ún. kolportőrök - hamar elkezdték szóval is hirdetni az Igét az országszerte egyre-másra alakuló közösségekben. Az EHA nem vált szabadegyházzá, megmaradt a Svéd Egyház kebelében, de azon belül jelentékeny függetlenségre tett szert. Alapszabálya kimondja, hogy "az Evangélikus Hon-Alapítvány missziós szervezet, amelynek célja az evangélikus-lutheránus hitvallás alapján szolgálni Krisztus országának növekedését. E célt az EHA mint a Svéd Egyház keretében működő, de önálló szervezet valósítja meg, amely elfogadhatja más, helyi egyesületek csatlakozását és maga irányíthatja az azokban folyó tevékenységet."

Az Evangélikus Hon-Alapítvány és a Svéd Egyház viszonya az idők folyamán és az ország különböző vidékein sokszor változott. Az 1900-as évek derekáig az EHA-tagok nagy része a Svéd Egyház templomaiban kereszteltette meg a gyermekeit és ott vett úrvacsorát. De úrvacsorát az EHA missziós házaiban is osztottak, s ez nem kevés zavart okozott. Hosszas tárgyalások eredményeként végre 1990-ben jött létre egyezség a Svéd Egyház és az EHA között, amely szerint ez utóbbinak hároméves képzésben részesült lelkészeit a Svéd Egyházban szenteli pappá a területileg illetékes püspök. Ennek utána ugyanazok a jogosítványaik vannak, mint a Svéd Egyház papjainak, de ha nem egészítik ki teológiai tanulmányaikat, csak az EHA saját gyülekezeteiben, illetve templomaiban szolgálhatnak.

Bár igehirdetőit pappá szentelik, az Evangélikus Hon-Alapítvány alapjában véve világi szervezet. Meg kell még említenem, hogy ez a szervezet 1861-től kezdve külmissziós munkát is végez.

A Betlehem-templom

A stockholmi Magyar Protestáns Gyülekezet a Luntmakargatan 82 szám alatti Betlehem-templomban tartja istentiszteleteit, havonta egyszer. A templomot az EHA 1877-ben alapított Missziói Egyesülete működteti, amelynek mintegy ötszáz főnyi tagsága van. Szabad templom, de nem szabadegyházi templom, s meglehetősen szorosan együttműködik a Svéd Egyházhoz tartozó Gustav Vasa gyülekezettel. Saját gyülekezete két lelkészt foglalkoztat, vezetősége világi személyekből áll.

Mindannyiunk örömére szolgál, hogy templomunkban helyet adhatunk a magyar nyelvű istentiszteleteknek.

Allan Hofgren

Svédországi magyar protestáns gyülekezeteink közül a stockholmi mellett a helsingborgi is az Evangélikus Hon-Alapítvány (EFS) helyi templomában tartja istentiszteleteit - A szerkesztő megjegyzése.

IGE ÉS ANYANYELV

Alább a versmondó és bibliaolvasó verseny gyülekezeti szakasza néhány résztvevőjének fényképét közöljük - születési sorrend szerint. A többiekét is örömmel közzétesszük, amennyiben szerkesztőségünk megkapja azokat. A döntő helyéről és időpontjáról, valamint az elmondandó versekről ill. bibliai szakaszokról a városonkénti első helyezetteket hamarosan levélben értesítjük.

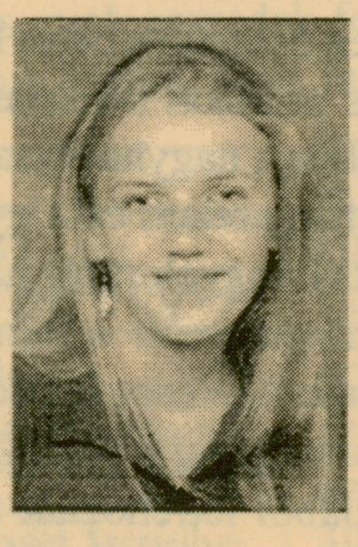
György Tamara
1979-04-08
Västerås

Rehó Erik
1981-09-02
Västerås

Tóth Zsuzsa Blanka
1983-11-19
Göteborg

Sándor Anna
1984-05-29
Ljungby

Molnár Izabella
1985-05-16
Sölvesborg

Sántha Hanga
1985-06-19
Stockholm

Szenes Amália
1985-09-19
Göteborg

Tóth Péter
1985-11-24
Göteborg

Telegdi Loránt
1986-04-12
Halmstad

Aracsy Annamária
1986-07-21
Osby

Mitró Péter
1989-12-06
Stockholm

Sándor Éva
1989-12-15
Ljungby

ELVETTETVE, ELTEMETVE

Sorozatunk a Kárpátokon kívül élő magyar népcsoportról szól. Az első részben az Erdélyi-havasoktól keletre és délre eső terület történelmét vázoltuk fel a honfoglalás korától századunkig, a másodikban a terület egyházi szervezetének kialakulását, a harmadikban a moldvai katolikus magyarság anyanyelvi lelkigondozás nélkül maradásának és a bukovinai székely falvak kialakulásának történetét tekintettük át. A negyedik rész az újabbkori kivándorlásról, s a csángók hazatelepítése ötletének első megfogalmazásáról szólt.

Ötödik rész

"Amerre a nap leszentül"

Sorozatunk e részében a bukovinai székelyek múlt század végi, e század eleji Magyarországra telepítésének történetét vázoljuk fel.

Létszámuk megtizenkétszereződött

A rendelkezésre álló adatok szerint 1786-ban, a telepítések befejezésekor 2.687 székely élt Bukovinában, 1824-ben már 5.449-en voltak, 1838-ban számukat 7-8.000-re becsülték. Az 1880-iki osztrák népszámlálás pontosan 9.887-ben állapította meg számukat. A nagy szaporulat különösen figyelemre méltó, tudva, hogy 1845-46-ban, illetve 1866-ban a kolera tizedelte meg a lakosságot, 1846-ban és 1865-ben pedig éhínség pusztított közöttük. 1886-ban a difteritisznek esett áldozatul mintegy 1.200 gyermek.

Az 1883-iki visszatelepítés során 4.000 ember került Magyarországra, 1888-tól 1910-ig a magyar földművelésügyi minisztérium 6.500-7.000 lelket telepített haza, az amerikai kivándorlás pedig kb. 1.000 embert mozgatott meg belőlük. Ennek ellenére 1900-ban 10.248, 1910-ben 11.860, 1920-ban 13.827, 1930-ban 15.650 székely élt Bukovinában. A Magyarországra és Amerikába elszármazottakkal együtt 1941-ben a bukovinai székelyek számát 32.000 -re becsülték. Másfél évszázad alatt tehát a bukovinai székelyek száma megtizenkétszereződött!

(Fájdalmas összehasonlításként álljon itt egy 1998. január 27-én közölt statisztikai adat: 1997-ben Magyarországon 92.100 gyermek született, 126.700 magyar állampolgár halt meg. Egy év alatt az ország népessége 34.600 főnyi csökkenést mutat, azaz egy kisváros lakosságával kevesebb. 1980-ban Magyarországnak még 10.710.000 főnyi lakosa volt, 1998 elejére ez a szám 10.140.000-re esett vissza. Csupán az elmúlt 17 év alatt tehát az ország lakossága 570.000 fővel csökkent.)

Hozzák vissza őket a régi, igazi, édes hazába

Az alábbiakban többnyire Mikecs László 1941-ben megjelent Csángók című könyvéből idézünk.

A nemzet a milleniumra készült, s az önfeledt ünnepi hangulatban sokféle ötlettel lehetett feltűnést és népszerűséget szerezni. A bukovinai születésű László Mihály képviselő, felélesztve a visszatelepítés gondolatát, Pusztaszeren akart egy tágas falut létesíteni a bukovinaiakból: "Az emlékek egyik maradandó momentuma az lehetne, hogy egyelőre bukovinai csángóinknak Pusztaszer tágas földjén egy nagy falvat építenénk s ide letelepítenők." Az ötlethez tapsolt a századvégi Magyarország. Szádeczky Lajos történész, Moldvában és Bukovinában járva, útijegyzeteivel tovább csiholta a hangulatot, s a sok lelkesedésből és buzdításból csakhamar bizottság, mozgalom keletkezett.

"Az 1882-ik év végén országos mozgalom indult meg a bukovinai székelyek visszatelepítése érdekében. Alkalmat adott rá az Al-Duna szabályozása, ahol telepítésre alkalmas földterületek jutottak a kincstár birtokába.

A bukovinai székelyek egy küldöttsége jött Magyarországba, és Tisza Kálmán miniszterelnöknél és Szapáry Gyula pénzügyminiszternél tisztelegve, kérték, hogy hozzák vissza őket a régi, igazi, édes hazába.

A kormány beleegyezett a telepítésbe, de tekintettel Ausztriára, hivatalosan ő maga nem intézhette a telepítést, hanem rábízta a magyar társadalomra, támogatást nyújtván az Al-Duna szabályozását végző kormánybiztosság által, melynek élén Nagy György kormánybiztos állott.

A betelepítés intézésére országos bizottság alakult, gróf Somsich Pál képviselőházi elnök vezetése alatt.

A "csángó bizottság" 1882 decemberében kezdette meg működését, mely legelőbb is arra irányult, hogy pénzalapot gyűjtsön a beszállítás költségeire. Egyelőre ezer embert akartunk betelepíteni, amennyinek elhelyezésére Pancsova közelében hely és földbirtok volt.

A magyar társadalom lelkesen karolta fel az eszmét, s a napilapok támogatásával gyorsan gyűlt a pénz, úgyhogy néhány hónap alatt több mint 50.000 forint állott rendelkezésre.

Hozzunk ezer székelyt az Al-Duna mellé

Szádeczky Lajos így folytatja: "A bizottság 1883 elején megbízta herceg Odescalchi Arthur akkor országgyűlési képviselőt és e sorok íróját, hogy menjünk ki Bukovinába és hozzunk ezer székelyt az Al-Duna mellé.

Március 16-ikán indultunk el Budapestről. Keleti véreink úgy fogadtak, mint megváltót.

Március 19-én munkához láttunk. Bejártuk az öt falut, összeírtuk a kiköltözni óhajtókat, pénzsegélyeket osztottunk ki közöttük a moldvai munkaelőlegek visszatérítésére (Csak Hadikfalva 30.000 forint előleggel volt lekötve Moldvában tavaszi és nyári munkára). A nép tömegesen tódult elénk és iratta fel magát, úgyhogy ezer helyett kétezernél is többen iratkoztak fel, akik készen álltak a vasúton való bejövetelre, és 200 ember húsvét után szekereiken Erdély felé volt indulandó."

A bizottság a kormányhoz fordult, s engedélyt kapott az összes jelentkező behozatalára.

Megindult a modern népvándorlás

Március 30-án megindult a modern népvándorlás. Ekkor indították az első vonatot a hadikfalvi állomásról, több mint 600 emberrel, leginkább Andrásfalváról. Ezzel jött vissza a küldöttség is.

A vasút Bukovinából Magyarországra Galícián /a mai Ukrajnán, Lengyelországon és Szlovákián/ keresztül vezetett. A Pesti Napló tudósítója, aki végigkövette útjukon az első betelepülőket, a különböző helyszínekről lapjának ezt táviratozta:

A bukovinai székelyek 1883. évi hazatelepítésének útvonala. (Politische Karte der Österreichisch-Ungarischen Monarchie. Wien,1910.)

Hadikfalva, 1883. március 30.

Leírhatatlan az az öröm, hogy a megváltás nagy műve ténnyé vált, s az első csoport csángó ma délután 2 órakor útnak indulhatott. Tömegesen jöttek a környékről, s az utcán hullámzott a nép. Egymástól kérdezték, vajon csakugyan igaz-e, hogy végre hazájukba térhetnek vissza, és kitörő örömükben egymás nyakába borultak, áldva a sorsot, mely beteljesedni engedé oly rég táplált reményüket.

Chyrow, március 31.

Bukovina határa messze mögöttünk van, egy napi út után közeledünk a magyar határhoz, melyet éjfélkor átlépünk. A vonaton 300 férfi, 200 asszony, 100 gyermek van. A rend egy percre sem zavartatott meg, sem a beszállásnál, sem az úton. Szaniszlón herceg Odescalchi a kisgyerekeknek tejet adatott, Stryjben bort osztottak szét. Ráncz Antal 77 éves agg, beteg létére erővel beszállott a kocsiba, hogy Magyarországon haljon meg. Ma délelőtt meghalt. Hulláját Stryjben az állomásfőnök egy hatósági közeggel átvette. Pénzt hagytunk temetésére. A nép jóhangulatát a gyászos eset nem zavarta meg, mert mindenki el volt készülve halálára.

Tokaj, április 1.

600 csángó viruló egészségben, erőteljesen, 1 órakor ide érkezett. Odescalchi herceg szónoklattal üdvözöltetett, s egy pohár tokaji nektárt ürített a csángók boldogságára. A nektárból új testvéreinknek is bőven jutott, kiket, mint a jövő reményét, a közönség lelkesen éljenzett. Váljanak a haza javára!

Nyíregyháza, április 1.

Ezrekre menő közönség szűnni nem akaró éljenzéssel fogadott a Rákóczi hangjai mellett. Krasznay polgármester lelkes szavakat intézett hozzájuk. Nyíregyháza kitett magáért, minden egyes számára ebéd volt gulyással, sódarral, pecsenyével és borral.

Debrecen, április 1.

Az első csángó szállítmány ma itt átutazott. A vonatnál 30.000 főnyi néptömeg kiáltott éljent. A csángók között 800 cipó, 1200 perec, 800 kolbász, tepertyő, szivar és nagymenynyiségű bor osztatott ki.

A csángó férfiak egyes wagonokban beszédeket tartottak a tolongó tömeghez, és azt kérték, hogy testvéri csókot válthassanak debreceni testvéreikkel.

Szolnok, április 2.

Éjfélkor Püspökladányba érkeztünk. Az előljáróság díszben, zenével fogadott. 2 órakor Kisújszálláson zenével, ovációkkal fogadtak. A föld népe sírva panaszkodott, hogy

a rendőrök nem engedik a csángókhoz jutni, kiknek messziről ételneműt és pénzt hoztak. Érzékeny jelenetek egész sora fordult elő. Debrecenben Lakatos Imrénét, Szüts Klárát szülési fájdalmak lepték meg. Szolnoknál a gyermek világra jött. Püspökladányban láttam egy ősz embert, kit két fia karján vezetett. Mint mondották, nehéz beteg. Éjfélkor elhozatta magát a pályaudvarba, hogy kezet szoríthasson csángóinkkal. Isten áldja meg Magyarországot! Éljen Magyarország! - volt a felelet a szívélyes üdvözletekre. Ősz apák felemelték fiaikat karjaikra, s örömsugárzó arccal kiálták: Nézd fiam, ez Magyarország!

Szolnokra ötkor érkeztünk. A csángó gyermekeknek tejet, a többinek ételneműt osztogattak. Szegedre kilenckor indulunk, hol nagy fogadtatásra készülnek. Odescalchival és nejével az "Ausztria" gőzösön megyünk. Két katonaszállító uszályhajóban vannak elhelyezve a csángók. Csongrádnál, Szentesnél meg fogunk állni. Itt is nagy készülődések történtek fogadtatásunkra.

Tizenkilenc óráig tartó utazás után Sátoraljaújhelytől, végre néhány órai pihenésre is jut időnk.

"Megy a gőzös Pancsovára,
Odescalchi igazítja"

Szentes, ápr. 2.

Szolnokon a csángók hajóba hordozkodása két óráig tartott. A parton egybegyűlt nagy tömeg éljenzéssel üdvözölte őket. A fedélzeten Odescalchi herceg kiválogatott 30 pár legényt és leányt, s csángó zene mellett táncra perdültek. Ó- és Új-Kécskénél és Várkonynál a parton zászlóval, éljenzéssel üdvözöltek. A csángók a fedélzetről viszonozzák az üdvözlést. Bús csángódalokat énekelnek. Maguk csinálták e nótát: "Megy a gőzös Pancsovára, / Odescalchi igazítja. / Esik eső karikára, / Odescalchi kalapjára." A parton mindenütt üdvözölnek, s közben pisztolydurranások fogadnak. A csángókból egy csoport folyton a fedélzeten van és éljenzi a parton állókat.

Szeged, ápr. 2.

Egész Szeged talpon van. A néptömeget alig lehet csöngetéssel, hajófüttyel eltávolítani. A közönség szüntelen éljenzi a csángókat. Az egész parton zászlók, mozsárdurrogás. A felső rakpart hosszában fáklyások és óriási néptömeg hullámzik. A város ki van világítva, riadó éljenek hangzanak. A kormánybiztos a csángókhoz fordulva a következő beszédet tartá: "Azon rokonszenves fogadtatás, melyben önök, mióta hazánk határát átlépték, mindenütt részesültek, bizonyára érezteti önökkel, hogy testvéreik között vannak. Önök látják, tudják, érzik, mily gyöngéd szeretettel fogadja az édesanya keblére önökben oly régen várt, és oly sokáig nélkülözött fiait."

Holnap reggel tízkor Pancsovára indulunk. Csángóinkat a kormánybiztos átveszi, mire Odescalchi herceg Budapestre utazik.

Szeged, ápr. 3.

A csángók ma reggel nehány itteni utcán körutat tettek. A lakosok megtömték a csángók minden zsebjét süteménnyel. Egy gyermek ma éjjel meghalt. Kiteszik, s a város eltemetteti. Amint a főpiacon a csángók végighaladtak, a nép körülfogta őket, s keszkenőjét, kötényét, gyümölcsét, ételneműjét a csángóknak adta. Az elinduláskor a nép tömegesen tódul a hajóra, szegény s gazdag egyaránt kávét, frissítőt, kenyeret, ruhaneműket osztogat.

Titel, ápr. 4.

Ó-Becsén Szulik József prépost ragyogó ékesszólással fogadott. Titelre, utolsó állomásunkra tizenkettőkor érkeztünk. A zászlókkal díszített kikötőt nagy tömeg lepte el, magyarok, szerbek egyaránt. Mozsárdurrogások és éljenvihar közt léptünk partra.

A kormánybiztos mindegyik csángóval behatóan értekezett viszonyaik felől, s tanácsokat oszt, panaszaikat meghallgatja, előkészíti őket jövő életükre.

Egy magaslatról mutatta meg az ígéret földjét

Pancsova, ápr. 5.

Szerencsésen eljutottunk a dicsőséges, de hosszú út célpontjához: 6 órakor érkeztünk Nagy-Györgyfalvára /a későbbi Sándoregyházára/. Egy Csobot nevű zászlót ragad kezébe, s a csángók alája gyülekeztek. A kormánybiztos egy magaslatról mutatta meg nekik az ígéret földjét:

"Ez az a föld, úgymond, melyet ti ígéret földjének neveztetek. Mit ígér nektek e föld? Boldogságot, jólétet és megelégedést, de csak azon feltétel alatt, ha ti is viszont ígértek neki hazaszeretetet és hűséget. Szívre tett kézzel és felemelt ujjakkal, itt, az Isten szabad ege alatt esküdjetek meg, hogy hívek lesztek a hazához és a trónhoz... Hosszas, zajos "esküszünk" kiáltás hangzott. A pillanat igen ünnepélyes, igen megható volt."

A hazatelepítettek "ígéret földje" három Al-Duna-menti település: Sándoregyháza, Hertelendyfalva és Székelykeve volt.
(A Magyar Szent Korona országainak közigazgatási térképe, 1914. Részlet.)

Indultak a második vonattal

Április 2-án indultak a második vonattal a fogadjisteni és istensegítsi székelyek, Klopp mérnök vezetése alatt, mintegy 900-an, és április 3-án a hadikfalviak. Összesen 2200 lélek jött be akkor, köztük 1150 férfi és 1050 nő és gyermek. A bevándorlókat a vasúti állomásokon rajongó lelkesedéssel fogadták. Szegedtől hajón mentek Pancsovára, amelynek közelében, Hertelendyfalván és Sándoregyházán (előbb Nagy-Györgyfalva) telepíttettek le.

A szekeres gazdák Istensegítsről április 18-án a maguk fejétől indultak, 41 fedeles szekéren, családjaikkal. Ezek aztán a többiek közé telepíttettek.

Mindezzel még nem ért véget a megindult áramlat. Józseffalva 7-800 lakosa közül 200 szintén feliratta magát a bejövetelre, de ottlétünkkor még néhány heti előkészületre volt szükségük, hogy indulhassanak. A többi falvakban is voltak néhány százan, akik az első alkalommal nem jöhettek, de azután csakhamar felkészültek a bejövetelre. A "csángó bizottság", amely feladatát az első betelepítéssel

A DÉLVIDÉK, BÁCSKA és BÁNSÁG rövid története

A Délvidék történeti-politikai tájfogalom, koronként változó határral, amelyhez a középkorban több dél-magyarországi vármegye (Verőce, Pozsega, Szerém, Bács, Torontál, Temes, Keve), illetve a Szávától és Dunától délre a magyarok által szervezett határvédelmi övezetek, a horvát-szlavón, a szörényi, a kucsói, a macsói, a sói, az ozorai és a boszniai bánságok tartoztak. A 18-19. században a Délvidék - szűkebben - a Bácskát és a Temesi Bánságot jelölte. Trianon után a Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz /a későbbi Jugoszláviához/ csatolt részek összefoglaló neve lett. A mai köznyelvben funkcióját a Vajdaság fogalma váltotta fel.

Honfoglaláskori magyar terület

Történeti-földrajzi tájegységek: Bácska a Duna-Tisza közének a Baja-Szeged vonaltól délre fekvő része, a Bánság (a középkorban Temesköz, később Temesi Bánság) a Maros-Tisza torkolatközeli szakasza, a Duna és a délnyugat-erdélyi hegyektől közrefogott terület. E tájakon a magyarság közvetlenül a honfoglalás után megtelepült, s a középkorban már sűrűn lakta.

Befogadottak

A 13. századtól kezdve oláh pásztorok jelentek meg, s nomadizáltak a hegy- és síkvidéki legelők között. A török elől menekülő rácok (szerbek), bunyevácok (horvátok) és sokácok a 15. századtól kezdve befogadást kértek és nyertek a Magyar Királyságban, s számuk két évszázadon át nőtt, mialatt a magyar lakosság egyfolytában pusztult vagy északra vándorolt, Temesvár török kézre jutásától (1552) pedig a minimumra csökkent.

A 17. század végére a görögkeleti (ortodox, pravoszláv) rácok (szerbek) már Budán, Szentendrén, Egerben és Pomázon is befogadást nyertek és megtelepedtek. A katolikus vallású bunyevácok (horvátok) a hercegovinai Buna folyó vidékéről s Dalmáciából húzódtak északra a török elől, s leginkább a Bácskában, valamint Csongrád és Torontál vármegyék egyes területein telepedtek le. Az ugyancsak katolikus vallású délszláv sokácok a Szlavóniától délre eső területekről érkeztek az 1600-as évek közepétől kezdve Baranyába (főként Mohácsra), a Bácskába és Torontál vármegye egyes területeire.

A Habsburgok hozta telepesek

A török kiűzését követően (1716) a Habsburgok a Magyar Királyság déli vidékét kincstári tulajdonukba vonták, s helyén létrehozták az ún. Maros-Tisza-vidéki (Temesközt körülölelő) határőrvidéket, amelyet a pozsareváci béke értelmében 1718-ban felszámoltak. Ezt követően - nagyszabású mocsárlecsapolási munkálatok céljából - a területre előbb sváb katolikus lakosságot telepítettek. A viszonylag még mindig gyéren lakott Bácskába és Bánságba 1730 után megengedték, hogy magyarok is költözhessenek: előbb a dunántúli és jászsági katolikusok, majd II. József türelmi rendelete után alföldi reformátusok. Velük egyidőben a területre tót (szlovák), rutén (ruszin, kisorosz) és katolikus bolgár telepesek kerültek, 1778-tól pedig újabb - ezúttal alföldi és felvidéki - magyar családok telepedtek le. Mindezek eredményeként a Bánság a történelmi Magyarország legtarkább nemzetiségű tája lett.

Bécsnek alárendelt határőrvidék

A Habsburgok a terület déli részén 1751-ben a megyeszervezettől független szerb határőrvidéket alapítottak, 1763-64-ben felállították a szerb naszádosokból (csajkásokból) szervezett titeli Sajkás Kerületet, keleten pedig, a Temesvidék német- és románlakta részén az ún. bánsági határőrvidéket, a Temesi Bánságot hozták létre, s mindezeket az Udvari Haditanács, illetve katonai parancsnokok igazgatása alá rendelték. A határőrvidék kivételével, az attól északra eső bácskai és bánsági területeket 1778-ban visszacsatolták a Magyar Királysághoz. Az 1848-49-es magyar szabadságharc leverése után a Bácskát és a Bánságot a Szerémség egy részével és a határőrvidékkel együtt "Temesi Bánság és Szerb Vajdaság" néven az osztrák hadügyminisztérium igazgatása alá helyezték, 1860-ban visszacsatolták a Magyar Királysághoz, s a kiegyezés (1867) után megint folyamatossá válhatott a magyar letelepedés. A terület latinos formájú, a románok, szerbek, de osztrákok által is használt Banat neve Bánát formában ekkor honosodott meg a magyarok között is.

Vajdaság a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság alatt

Az első világháborút követő trianoni békediktátum a Bácskát és a Bánság egy részét a Szerémséggel együtt a Szerb-Horvát-Szlovén Királyságnak ítélte. Az átcsatolt területeket a Vajdaság néven megalakított tartományba tagozták be. A Bácska területe 1941-44-ben újból Magyarország része lett. 1941-ben ide telepítette le a magyar kormány a bukovinai székelyek utolsó, mintegy 13.000 főnyi csoportját, akiket az 1944-ben újból bevonuló szerbek északra űztek.

Autonóm tartományból Kis-Jugoszlávia része

A második világháborút követően a Vajdaság Jugoszlávián belül a Szerb Szocialista Köztársaság autonóm tartománya lett. Az 1970-es évek közepétől a Vajdaságból - szerbekkel, másokkal együtt - nagyszámú magyar került vendégmunkásként Nyugat-Európába. 1989-ben eltörölték a Vajdaság autonómiáját, s azóta a területet Szerbia integráns részeként kezelik. Az 1990-91-ben kirobbant délszláv háború idején főként a katonai behívók elől újabb tízezernyi magyar hagyta el a területet. Jugoszlávia széthullása után a Vajdaság Szerbia része maradt, Szerbia pedig Montenegróval (Crna Gora) együtt alkotja Kis-Jugoszláviát. A Vajdaság magyar lakossága ma kb. 350.000-re tehető.

befejezettnek vélte, 1883. április 11-én tartotta utolsó ülését, és átadta az ügyek további intézését az április 29-én megalakult "Csángó-magyar egyesületnek".

442 ember íratta fel magát. 150-re redukáltuk

Az új egyesület átlátta, hogy nem hagyhatja cserben a bejövetelre felkészülteket, s május elején ismét kiküldötte Bukovinába herceg Odescalchi Arthurt és Szádeczky Lajost, hogy szállítsák be egy vonaton azokat, akik mindenüket eladva, Bukovinában többé nem maradhattak. Letelepedésükre Kubin mellett az Al-Dunánál, Balvanistie határában (melyet a régi Keve vára emlékére Székelykevének neveztek el) jelöltek ki helyet. Ismét Szádeczkyt idézzük: "Május 7-én érkeztünk meg székelyeink közé Józseffalvára, amely örömmámorban úszott. Még ugyanazon napon összeírtunk 220 kivándorlót, s éjjelre már Istensegítsre mentünk, s hétfőn estére Hadikfalván át Andrásfalvára érkeztünk. Mindenik faluból néhányszázan készültek bejönni. Nem volt könnyű feladat, mert csupán Hadikfalván 442 ember íratta fel magát előzetesen a plébánosnál, akik mind jönni kívántak. 150-re redukáltuk.

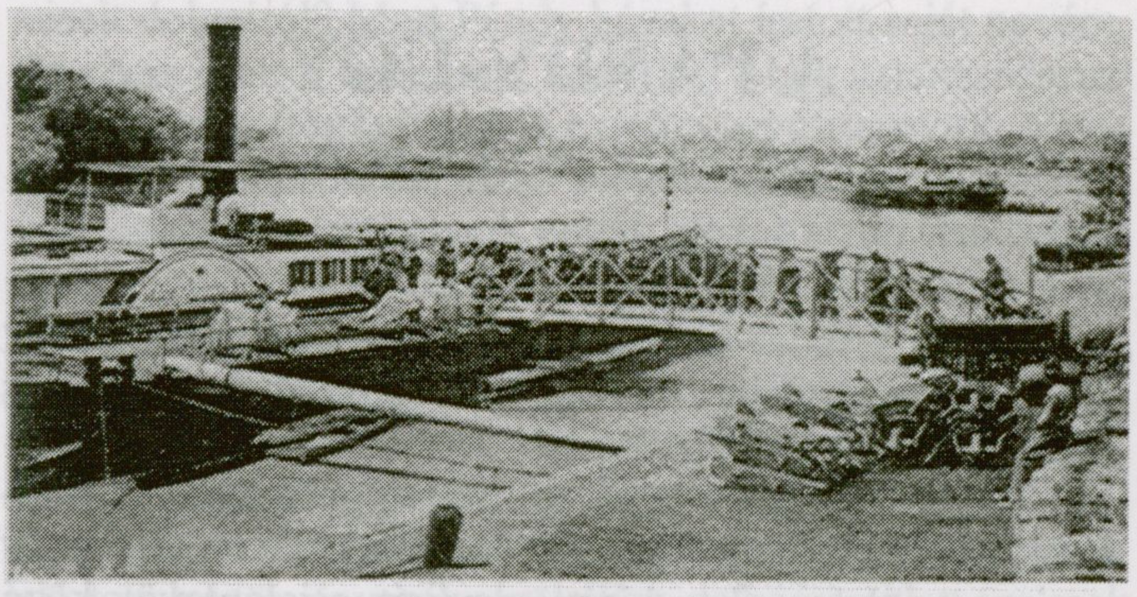
A különvonat május 11-én indult Bukovina fővárosából, Szucsaváról a második népvándorlás mintegy 900 emberével.

Még ezzel sem ért véget ez évben a betelepítés. Az andrásfalvi református gazdák, mintegy 150 család, aratás végeztével szintén bejöttek, Tomka Károly lelkészük vezetése alatt, úgyhogy őszre Andrásfalváról az egész református hitközség Hertelendyfalvára telepedett át.

Ezekkel együtt a beköltözött bukovinai székelyek száma mintegy 4000-re emelkedett, akik az említett három községben telepíttettek le."

A pisztolydurrogásos, ovációs felvonulás után

Mikecs László így folytatja: A nemzet, s a képviselő és kormánybiztos vezetők azonban, akik ezt a pisztolydurrogásos, ovációs, bizottságos, tokaji nektáros, hazafiúi csókos, bús-énekes operett felvonulást csinálták (melyben sok megható is van), a telepítést igen rosszul végezték. Az "ígéret földje" a Duna veszélyes árterülete volt, melyet már 1865-ben kezdtek vízmentesíteni, s betelepíteni svábokkal, tótokkal. Ezeket azonban három hatalmas árvíz mosta ki az Al-Duna mellől. E súlyos figyelmeztetés ellenére sem végezték el jól az újabb ármentesítést sem, s 1888-ban a bukovinaiakat is elöntötte a megáradt Duna, tönkretéve ötévi munkájukat. Sokan el is hagyták az Al-Duna vidékét, s vagy Bukovinába mentek vissza, vagy a bácskai szerb és sváb falvakba széledtek szét. De még a víznél is nagyobb baj volt, hogy a bukovinaiaknak csak a falvak végei jutottak, mert a központi részeket az előttük kimosott svábok és tótok kapták. S bár betelepített elődeik fejenként még tíz hold földet kaptak, a családtagok szaporodásával

Pancsova kikötője a századfordulón.
Az Emléklapok a régi Magyarországról c. könyvből. Budapest, 1991.

azonban a földek is felaprózódtak, tulajdonosaik elszegényedtek. A tönkrementek a közeli Belgrádban és Pancsován vállaltak munkát, ahol rövidesen elproletarizálódtak.

Az al-dunai sváb és tót falvak mellett 1883 után még közel negyven éven át összesen mintegy 2500-3000 bukovinai székelyt telepítettek Erdély más, különböző nemzetiségű falvaiba, hogy ott a magyarság számarányát erősítsék. 1883-ban Gyorokra 125, 1882-92-ig Dévára 54, 1892-ben Vajdahunyadra 19, 1900-ban Babsára, Vicére, Magyarnemegyére mintegy 25-30 családot telepítettek (utóbbi három helyen rögtön elszéledtek), 1905-ben Marosludasra 13, 1910-ben Dévára 72, Sztrigyszentgyörgyre 52, Csernakeresztúrra 110 családot.

S míg a bukovinaiak visszatelepítése folyt, a többszázados székely kivándorlás éppen a tetőfokára hágott. Hiába jelölte meg a kivándorlás megakadályozásának a módját néhány derék magyar, rájuk nem hallgatott senki. Már a kiegyezés előtt megfogalmazódott, hogy a székelyeket Erdély belseje felé kell irányítani, s ennek kivitelére leginkább a hatalmas mágnások, a Károlyiak, Zichyek, Esterháziak, Wenckheimek, a székely eredetű Andrássyak lettek volna hivatva, "kik birtokaikat még most is per puszták et praedia számlálják". Nem hajlott azonban közülük a dologra egyik sem.

Végjáték 1941-ben

1918-ban Bukovina, az Osztrák Birodalom hercegsége Romániához került. A második világháborúban, 1941-ben a még Bukovinában maradt székelyek egészét (mintegy 13.000 embert) a magyar állam kikérte Romániától, s a Délvidék frissen visszaszerzett tartományába, Bácskába költöztette. 1944 őszén azonban, amikor Tito partizánjai Bácskára vetették magukat, a magyar hadsereggel együtt a bukovinai székelyeknek is menekülniük kellett, s végül 1946-47-ben Tolna, Baranya és Bács-Kiskun megye kiürített német falvaiban települhettek le véglegesen.

(Folytatjuk)

Összeállította: **Molnár-Veress Pál**

A PÁNDY-ÜGY MARGÓJÁRA

Újságok, rádió- és televízióműsorok adták hírül: Pándy András magyar-belga állampolgár, református-protestáns lelkész, vallástanár - gyilkos.

A mai belgiumi magyar protestáns gyülekezetben hárman is vannak, akik ismerték. Ha valaki az elmúlt tíz év során a gyülekezetben kiejtette nevét, a jelenlevők közé ólomsúlyú csend szakadt. Akik nem ismerték, csodálkoztak, de tudomásul vették a tabut, hogy sohasem fogják megtudni az 1988 előtti évek egyházi üresjáratának okait. Pedig nem véletlen, hogy a régiek közül abban az időben senki sem akart hallani Istenről, egyházról, istentiszteletről, papról vagy családlátogatásról. Az elidegenedés hátteréről a Nyugat-Európai Magyar Református Lelkigondozói Szervezet (NYEMRLSZ) sem nyilatkozott soha, és a nyolcvanas évek közepén, amikor Belgium felől érdeklődtünk, valaki kurtán-furcsán csak ezt hajtogatta: tartjuk a kapcsolatot, tartjuk a kapcsolatot. Belgiumban azonban tudták, hogy ez mellébeszélés, mert semmiféle kapcsolattartás nem létezett, s a belgiumi magyar egyházi élet akkor már régen megszűnt vagy elszektásodott. Ebben az elmocsarasodott korszakban a NYEMRLSZ sem ülésezett, több mint tíz éven át. Nyugati református gyülekezeteink gyakorlatilag teljesen felügyelet nélkül állttak, s ez a helyzet megbosszulta magát. Úgy véljük, e helyzetre is találó Ezékiel könyve 34. fejezetének néhány sora:

"Jaj Izráel pásztorainak, akik magukat legeltették! Hát nem a nyájat kell legeltetniük a pásztoroknak? A tejet megittátok, a gyapjúval ruházkodtatok, a kövéret levágtátok, de a nyájat nem legeltettétek! A gyengét nem erősítettétek, a beteget nem gyógyítottátok, a sérültet nem kötöztétek be, az eltévedtet nem tereltétek vissza, és az elveszettet nem kerestétek meg, hanem erőszakosan és kegyetlenül uralkodtatok rajtuk. Szétszóródtak, mint akiknek nincs pásztoruk, mindenféle mezei vad eledelévé lettek, úgy szétszóródtak... Én most a pásztorok ellen fordulok, és számonkérem tőlük a nyájamat."

Döbbenetes arra gondolni, hogy Pándy András közel húsz évig működött a belgiumi magyar protestáns gyülekezetek lelkészeként. Pontosabban: a belgiumi országos flamandnyelvű egyházszervezet keretében működött, s az ennek kötelékében élő magyar gyülekezetben szolgált. Miután szétzüllesztette a nyájat, flamand nyelvű iskolákban vallástanárkodott egy darabig.

Lelkészi tisztségéről Pándy András már 1978-ban lemondott, amint arról dr. Barcza József: Tudósítás a belgiumi magyar protestánsokról című írásában beszámol (Tebenned bíztunk eleitől fogva/ A magyar reformátusság körképe. Debrecen, 1991). Ennek ellenére az amerikai Bethlen Naptár, de A Magyarországi Református Egyház és a Magyar Reformátusok Világszövetsége Tagegyházainak Címtára (1993), sőt a Kolozsváron megjelent Útjelző (1996) lelkészi névsorában is úgy említik Pándy Andrást, mintha ő volna a belgiumi magyar református lelkész. Az utóbbi kiadvány alultájékozottságát azzal tetézi, hogy hét olyan nyugat-európai lelkész nevét is közli, akik már régóta elhúnytak.

Jogos a kérdés, hogy amennyiben a mostani szinte korlátlan tájékozódási viszonyok között is előfordulhatott ez a ferdítés, hogyan tudta volna kivédeni egy palástba burkolt hétpróbás fellépését Nyugaton a hajdani vasfüggöny zárlatában élő otthoni református egyház, akár az országos belga egyház, a belgiumi magyarság vagy a NYEMRLSZ? Válaszunk ez: aligha!

Az elmúlt évtizedekben nem ő volt az egyetlen, aki valamelyes teológiai tanulmányozás után, de lelkészképesítő vizsga, segédlelkészi gyakorlat és felszentelés nélkül mégis lelkészi hivatalt kapott Nyugaton. Az igaz, hogy nagy volt a lelkészhiány, s hogy 1956 sodrásában nem mindenki hozhatta magával okiratait, így Pándy András sem. Ő viszont ajánlólevéllel, méghozzá századunk leghíresebb protestáns teológusának, Karl Barth professzornak ajánlólevelével érkezett Svájcon keresztül Brüsszelbe. Nem tett mást, minthogy kihasználta a magyar forradalommal rokonszenvezőket arra, hogy legalizálja magát. Mániákus akarnoksága túl későn lepleződött le, s ha későn is, de szeretnénk elérni, hogy Pándy Andrást nyilvánosan ne nevezzék magyar lelkésznek, mert nem volt az! Báránybőrbe bújtan húsz éven át ál-lelkészeskedett, s csak a ködösítést szolgálta az a tény, hogy "egy maradék csoport" az utolsó "összevont presbiteri gyűlésen" ún. "örökös tiszteletbeli lelkipásztorává" nyilvánította (Bethlen Naptár, 1982).

A Magyarországi Református Egyház Zsinatának elnöke, dr. Bölcskey Gusztáv püspök úr nemrégiben megállapította, hogy Pándy András elvégezte ugyan a teológiát, de sohasem avatták lelkésszé. Pándy András bűntényeinek nyilvánosságra kerülésével egyidőben a belga egyház zsinata teljesen elhatárolta magát tőle, s mivel a legutóbbi időkig - vallástanárként - még mindig tisztségviselőjeként szerepelt, 1997 novemberében kizárta soraiból. A döntést közölték a sajtóval, s ezután Pándyt már csak mint "magyar lelkészt" említették.

A tömegtájékoztatási eszközök ferdítését csak részben menti az a tény, hogy ennek felelősei egyházi ügyekben egyáltalán nem, vagy csak alig tájékozottak. Ha vették volna a fáradságot, megtudhatták volna, hogy felszentelés és hivatalos kinevezés, illetve bekebelezés nélkül senki sem lehet lelkész egy törvényesen elismert történelmi egyházban, sem Keleten, sem Nyugaton.

Tizenhárom évi lelkészi szolgálat állt mögöttem, amikor családommal Hollandiába menekültem. Miután Ouwsterhaule és Scharsterbrug presbitériuma lelkészi szolgálatra kért fel, megkeresésüket azonnal továbbítottam a kolozsvári püspöki hivatalba. A hollandiai református egyház azonban nem honosította hivatalból okmányaimat, hanem az itteni lelkészi oklevél megszerzésére kötelezett, aminek esztendő múlva eleget is tettem. Ezután pedig elvégeztem a hollandiai segédlelkészséghez kapcsolt két évi szemináriumi gyakorlatot, s csak ezt követően iktattak hivatalosan szolgálatba.

Hasonló eljárást kellett volna folytasson a belga protestáns egyház is, de nem tette. Azután sem, hogy a kettészakadt hollandiai magyar egyházi közösség kisebbik része Pándy András vezetésével 1975-78 között a belga egyházba integrálódott. (A beolvadási kísérletre azért került sor, mert

1975-ben az Egyházak Világtanácsának genfi segélyszervezete megvonta az anyagi támogatást a belgiumi magyar gyülekezeti közösségtől, annak ellenére, hogy az a hatvanas években még kb. 3500 lelket számlált, s az istentiszteleteket 17 helyen tartották.) Ha valódi lelkész is lett volna Pándy András, hivatalosan csak a belga protestáns egyház keretében juthatott volna törvényes elismerésre.

Tapasztalatom szerint az ilyen "papi státusban" rejtőzködő személyekre jellemző, hogy az egyetemes papság elvét félreértelmezve, úgy próbálják a bibliai eredetű normatív tisztségeket kikerülni, hogy szektás megvetéssel viszonyulnak az egyházi kánonokhoz, hangoztatva, hogy "mindenki lehet pap, mindenki lehet próféta" stb.

Kolozsváron jártomban hallottam, hogy miután Pándy András 1978-ban lemondott belgiumi állásáról, Romániában szeretett volna elhelyezkedni, s ezirányú levelezést is folytatott az ottani püspöki hivatallal. Talán úgy gondolta, hogy egy egyházellenes rendszerben könnyebben eltűnhet a felelősségrevonás alól? Miután a püspökség Pándytól iratainak és lelkészi oklevelének bemutatását kérte, tervétől elállt. Erdélyben ugyanis még a kollaboránsok legsötétebbike sem tudta félreállítani a presbitériumokat. Ott egy lelkipásztor akkor is, most is vizsgázásnak, felszentelésnek, beiktatásnak kell eleget tegyen, s alá kell vetnie magát felettesei vizitációjának, egyházjogi ellenőrzésének, akárcsak a presbitérium és az egész gyülekezet.

Nyugat-Európában szolgáló magyar lelkészekként évek óta zörgetünk, és mindeddig csupán magunk között tárgyaltunk arról, hogy a Benelux államokban miképpen létezhetett és állhat fenn ma is az a hatástalan modell, hogy nincsen presbitárium, nincs választás, a híveknek nincsenek kötelezettségeik, de a lelkészüknek sem, mert "alapítvány" keretében tevékenykednek, nincs szolgálati szabályzatuk, de azért a Magyar Református Egyházak Tanácskozó Zsinatának alapító tagjai!

Álszemérem helyett ki érez felelősséget a hívekért és egy törvényes, magyar reformátusok vagy protestánsok által egyetemesen elismert gyülekezet vagy egyházközség létrehozásáért? Nem Belgiumról van szó, mert ott a lélekgyilkolás a hetvenes években tarolt utoljára egyházi mezben. Az egyházi rend tisztelete és az Írás szerinti tanítás alapján most már felébredhettek a nyugat-európai lelkésztársaim és a presbitériumok. Oda kéne hatniuk, hogy botrány nélkül, és új botrány megelőzése végett segítsenek tiszta helyzetet teremteni egyházi közösségeinkben. Avagy nem volt elég Pándy András esete figyelmeztetésnek?

A NYEMRLSZ, amelynek tagja vagyok, Pándy András ügyében eddig nem nyilatkozott. Kár, pedig többen is élnek még abból a vezetőségből, melynek idején Pándy András a NYEMRLSZ ifjúsági lelkészeként tartott előadást (1966). Szolgálatunk hitelének védelmében szükség lett volna, és ma is fontos lenne, hogy a lelkészi szolgálatot végzők mutassák be okmányaikat, és ne csak a világ ítélkező vagy kárörvendő vélekedése miatt kényszerüljünk tisztába tenni házunk táját. Jó lenne megtudni például a belgiumi hívektől, hogy mi lett egykori egyházi közösségük irattárával? Pándynál maradtak-e az iratok, vagy ebek harmincadjára kerültek? Vagy mi lett annak a vaskos dossziénak a sorsa, amelyet még a hetvenes években terjesztettek a NYEMRLSZ jogtanácsosa elé Pándy pénzügyi téren viselt dolgairól? Mert Pándy házakat íratott saját nevére, de olyan esetről is tudunk, hogy 1977-ben hatszázezernél is több belga frankot csalt ki egy özvegyasszonytól. A magyar protestánsoknak mind Liégeben, mind Brüsszelben saját istentiszteleti helyeik voltak, de ma senki sem beszél arról, hogy miként kerültek ezek Pándy tulajdonába. Az akkori belgiumi magyar hívek becsületére legyen mondva, hamis iratok és nyugták kiállításáért, kijátszásért és becsületsértésért feljelentették Pándyt a liégei törvényszéken. Erről tanúskodik egy 1977-es, J.Perignon "inspecteur principal" által aláírt dokumentum, mely szerint a jelzett iratok eljutottak a törvényszék elnökéhez, de hogy mi lett ezeknek további sorsa, hogy az ügyet talán "ad acta" elfektették volna, arról csak találgatások vannak.

Aztán a hollandiai egyházak is meg kellene szólaljanak, mert egy 1969-es jegyzőkönyvben (melyet csupán 1973-ban hitelesítenek...!) a következő passzus olvasható: "Az ingatlan megvételét (Petit Chateau, rue de Hesbaye 205, Liége) megkönnyíti számunkra az az örvendetes tény, hogy a hollandiai református testvéregyházak tagjai ígéretet tettek a kezdeti nehézségek leküzdésében, hogy pénzügyileg 66%-os részesedést vállalnak. Eme nemes akciónkban azért támogatnak minket, mert lelkipásztorunk a holland egyházak vezetőinek teljes bizalmát élvezi." Mi, a maiak, ezekről az ügyekről sohasem hallottunk, és sajnáljuk, hogy csak egy ilyen felkavarás révén kezd sejtelmünk támadni arról, hogy többezer egyháztag mit szenvedett egy ál-lelkész manipulációi miatt. Az okok-okozatok gyászos összefüggéseit immáron a sötét pincéken kívül is sejtjük. Egy R.A. nevű riporter Brüsszelbe utazott és interjút készített a lelkésszel és a hívekkel. Kiemeljük ebből azt a kérdést, amely nemcsak a látogató fejében kellett volna szöget üssön: "A templomba nyíló ajtó fölött a hallban van egy kép. Ábrahámot ábrázolja késsel a kezében, fia, Izsák, összekötözött karral és lábbal az oltáron fekszik. Tudom, hogy ez egy bibliai kép, de nem tartja borzalmasnak? Nem ijeszti el a látogatókat a templomból?" (Bethlen Naptár, 1971, 156.old.) Elijesztette. Az akkori nyáj szétzüllött, kihalt, arányban csak 1-2%-a kapcsolódott be az 1988 óta szervezett egyházi közösségünkbe. A szint már nem is zuhanhatott alább, és meggyőződésem, hogy a fleszínre került rémes hordalék tisztítólag és az együttérzés hullámhosszán fog hatni a régi belgiumi hívekre, akiknek végre elismerik sérelmeiket, fájdalmaikat, magukrahagyatottságukat. Saját gyülekezeti életünk történelmi hátteréről szólva mindaz beigazolódott, amit az 1992-es Bethlen Naptárban írtam a méltatlan szolgáról (272-276. old.) Az újonnan bekapcsolódó híveink számára végül megjegyezzük, hogy teljes tíz, vagy több mint tizennégy évi temetői csend után kezdtünk egyházalapításhoz Belgiumban, 1988-ban. 1992 őszétől 1994 őszéig Husztiné Szabó Julianna szolgált Belgiumban, s azt is érdemes megjegyezni, hogy 1945-1957 között Kulifay Imre párizsi lelkész volt a belgiumi magyar protestánsok lelkigondozója az Egyházak Világtanácsának anyagi segítségével (Confessio, 1986). Szomorúan tekintünk vissza. Az áldozatok hozzátartozóinak vigasztalást kívánunk. A történteket még kimondani is nehéz. Isten legyen irgalmas hozzánk!

Hermán M. János, hollandiai magyar ref. lelkész

Csörgits József

Az anyákról, akik örökké élnek

Egy kis horvátországi falu katolikus templomában nemrég szokatlan, sőt azt is mondhatnám, az emberi tragédiák sorában is csak elvétve fellelhető keresztelési szertartásra került sor.

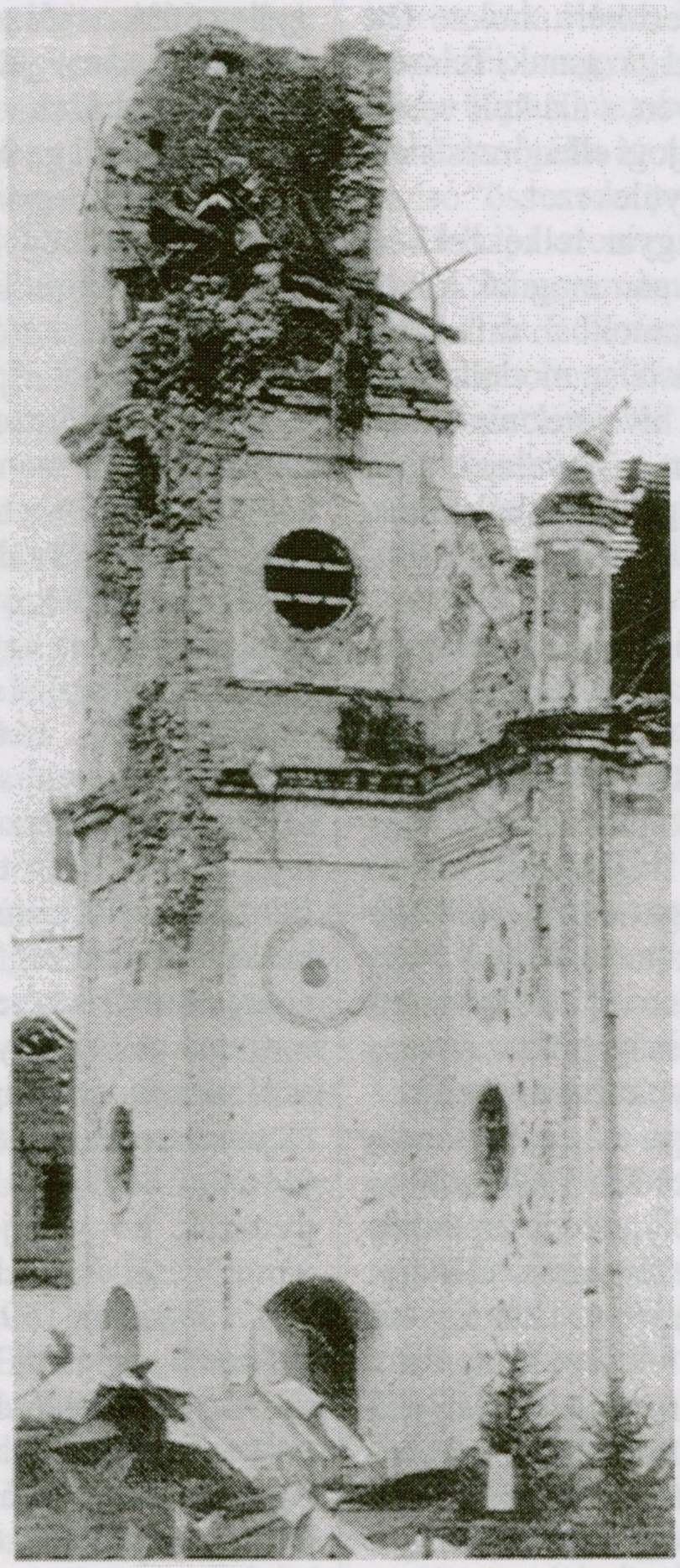
"Kérdem én e gyermek szüleit, és minden jelenlévőt: ellenállnak-e a gonosznak?" - szállt magasba a keresztelést levezető pap hangja a jelenlévők, az ég felé.

A szertartásnak megfelelő - ellenállok - mormolást néhány elcsukló, síró hang kísérte. A vallás szabta kérdésre, a csecsemőt tartó keresztmama mellett álló édesanya is válaszolt. Az apa nem állt a pap előtt. Az apát nem is ismerték. Sem a rokonok, sem a barátok, de még az anya sem. Nemhogy a férfit, még a fogantatás feltehető pillanatait is felejteni kívánta, aki tehette. Annak nem volt helye a templomban, hiszen mindenki vallotta az óhajt és fogadalmat: "Ellenállok a gonosznak."

A nagyszerb álmok érdekében indított háború során Horvátországban és Bosznia-Hercegovinában az emberiséget meggyalázó számtalan cselekedet sorában is kirívóak voltak a nemi erőszakok. Ezek a bűntények nemcsak a vad, visszafogatlan ösztönök, hanem az etnikai háború fegyvertárába tudatosan beépített feladatok is voltak. A csetnikeket megelőző hírek arról is szóltak, hogy tömeges nemi erőszakot hajtanak végre, a második világháborús orosz tetteket idézve nőkön, gyerekeken, sőt fiatalabb férfiakon is. A menekülés, a szülőföldet elhagyás okai között ezek a pszichológiai hadviselés hírei is fontos szerepet játszottak. Számtalan olyan esetre derült fény, amikor hónapokon át tartottak fogságban és rendszeresen kihasználtak nőket, és már csak a terhesség hetedik hónapjában engedték el, zavarták át a horvátok által ellenőrzött területekre. Ez is az etnikai tisztogatás része volt. A megerőszakolt, hónapokon át használt nők, azok hozzátartozói csak ritka esetben kívánnak visszatelepülni, a megaláztatás színhelyére, a szülőföldre.

Az emberi méltóság elleni bűntett, az etnikai tisztogatás fegyvertárába tartozó nemi erőszak áldozata volt az a lány is, aki immár fiatal anyaként állt Mala Gorica nevű falucska templomában, nemkívánt gyermekével a keresztelő pap elé. Prijedorban tartották többedmagával foglyul és használták ki hónapokon át.

Az emberi jogok zágrábi egészségügyi központjának adatai szerint Horvátországban 385 azon nyilvántartott nők száma, akik ilyen megszégyenítésen, megalázáson mentek át a háború során. Ezek 43 százaléka horvát, 56 százaléka muszlim és 1 százaléka szerb. A Horvátországi Magyar Néppárt adatai szerint a szerb agresszió ideje alatt több magyar nő is áldozattá vált, de nem kérték a nyilvántartást. A bevallások szerinti elkövetők 94,5 százaléka szerb nemzetiségű, többségében jugoszláv vagy csetnik egyenruhás katona volt. A kihasznált és nyilvántartásra jelentkezett nők 51 százaléka nem maradt terhes, 31 százaléka pedig még megszakíthatta terhességét. További 15 százaléka megszülte erőszakkal fogantatott gyermekét, de azt rögtön a gyámhatóságnak adta. A kényszerhelyzetbe hozott anyák 3 százaléka megtartotta az újszülöttet.

Szentlászló (Baranya/Horvátország)
1991-ben szétlőtt református temploma
(Az Egy év - egy templom Alapítvány albumából)

Közéjük tartozott az a fiatal anya is, aki keresztvíz alá tartotta erőszakkal világra kényszerített gyermekét. Tette a legkülönbözőbb érzelmi megnyilvánulásokat váltotta ki az országos sajtóban, közvéleményben. A szerencsétlen nők mélységes tragédiáiból hol több életre szóló gyűlölet, hol pszichés idegbénulás fakad. A megszült, megkeresztelt és felvállalt csecsemő környezetét is inkább a bénító közöny és szégyenérzet-keltés vette körül, mint az evangélium-ének szerinti hála és a minden új életet körülvevő öröm, mely a gyermek hangján köszön:

"Oh, mondd meg drága Jézusom,
Hálából mit tegyek?
Szerelmedet kicsiny szívem
Miképp köszönje meg?"

Csörgits József költő, a Horvátországi Magyarok Országos Szövetségének elnöke, a Magyarok Világszövetségének elnökségi tagja svédországi útja során sölvesborgi istentiszteletünkkel egybekötve előadást tartott a horvátországi magyarok helyzetéről, majd verseiből olvasott fel.

Van-e igény magyar szociális otthonra Malmőben?

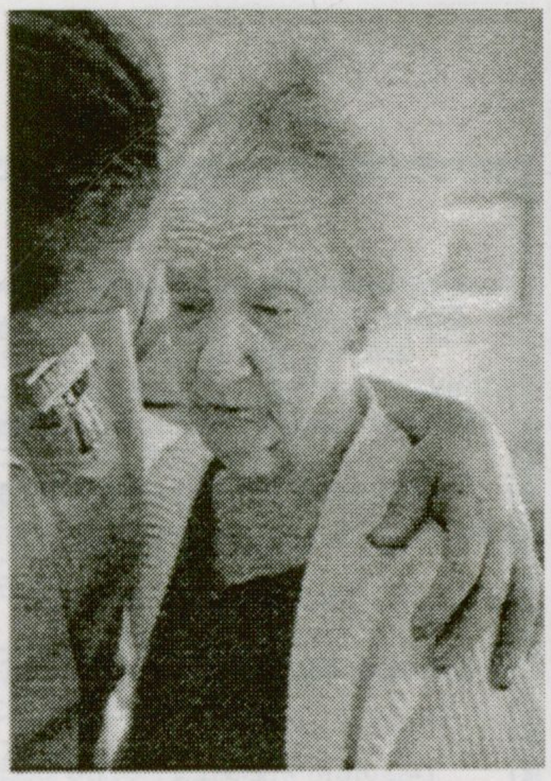
Köztudott, hogy az öregek közül sokan szenvednek az egyedüllét és a szociális elszigetelődés miatt, s ezek között is a leginkább érintett a bevándorlók idős korosztálya. Többnyire hiányos nyelvtudásuk, de még inkább etnikai és kulturális másságuk vezet oda, hogy közöttük és a velük egyidős svédek között ritkán fejlődhet ki egy melegebb, bensőségesebb, emberibb kapcsolat. Ugyanezen okok miatt gyakran kimaradnak a nyugdíjas szervezetek kötelékeiből, ezért az öreggondozás államilag biztosított lehetőségeivel sem élhetnek, s szinte magától adódik a társadalomtól való teljes elszigetelődésük.

Az egyedül élő öregeknek nyújtott standard állami gondoskodás része a nyugdíj, a saját lakrész, lakbérpótlék és egy sor szociális szolgáltatás. Azok viszont, akik idős napjaikban nem kívánnak egyedül maradni, - indokolt esetben, s ha ezt igénylik is - az együttlakás valamelyik intézményesített formáját választhatják. Ilyen intézmény a betegotthon (sjukhem), a csoportos lakás (gruppboende), az öregotthon (ålderdomshem), a szolgáltatásos ház (servicehus), vagy a nappali központ (dagcenter). Ez utóbbiban többek között anyanyelvi programok szervezésére is lehetőség adódik.

Az idős korú bevándorlók svédországi társadalmi helyzetének kérdésével először az 1970-es évek végén kezdtek komolyan foglalkozni. Megfogalmazódott, hogy bár a svédekhez hasonlóan a bevándorlóknak is biztosított az egészségügyi ellátás és gondozás, mégis - hogy új hazájukban otthonosan, biztonságban és kényelemben érezzék magukat - valami másra, valamivel többre, a fizikai ápoláson túl lelki gondozásra is szükségük van.

A hivatalos szerveknek e speciális kategória iránti figyelme az utóbbi években lényegesen fokozódott. Stockholmban több olyan szociális intézmény működik, amely egy-egy etnikum szolgálatában áll: a Sabbatsberg-i "öregek otthona központ" és az "Älvsjöhemmet" például idős finnek számára létesült; 1993-ban a Rinkeby negyedben öreg görögök kaptak helyiséget nappali együttlétre (dagverksamhet). Malmőben évek óta működik és jól bevált a "Finska trappa" (finn lépcsőház), ahol kizárólag csak finn öregek laknak, mindegyik a maga lakrészében, de együttlétet és szórakozást biztosító közös helyiségeik is vannak. A gondozásukra naponta bejáró személyzet (hem-tjänst) svédül és finnül egyaránt beszél.

Malmőben létezik egy - az Európai Közösségtől kapott pénzen működtetett - "Delta Multi Etniska" elnevezésű tanfolyam, amely bevándorló öregek gondozására személyzetet képez ki. A tanfolyam résztvevői sokféle nyelvet beszélő, különböző országokból érkezett bevándorlók, akiknek képzettségi foka is különböző.

Rám is gondol valaki?
(Befrielsen. Verbum, 1993.)

Magyarok hárman is vagyunk ezen a tanfolyamon; közülünk kettő már otthoni egészségügyi képesítéssel, tapasztalattal és régiséggel rendelkezik, a harmadik itt szerezte meg a hasonló végzettséget. Miután tanulmányoztuk a Svédországban már működő, fentebb említett szociális egységek működését és ezeknek lehetőségeit, tanfolyamvezető tanárunk megbízásából felmérésbe kezdtünk. Feladatunk az, hogy feltérképezzük a Malmőben élő idős magyarokat, s egy magyar szociális intézmény iránti igényüket. Adataink szerint Malmőben mintegy 520 olyan magyar él, aki betöltötte 60-ik életévét. Közülük már többet felkerestünk, s kérdőív alapján elbeszélgettünk velük. Adatgyűjtésünket viszont március végéig be kell fejeznünk, s kevés a remény arra, hogy addig mindegyiküket elérjük. Munkánk eredménye attól függ, hogy lesz-e elég érdeklődő egy magyar öregotthon, "magyar lépcsőház", vagy magyar öregek nappali központjának létesítéséhez? Az esetleges igényt dokumentáló anyagot a malmői önkormányzat meghatalmazottai (Malmö kommunfullmäktige) elé terjesztjük. A benyújtott igényt ők bírálják el, s ők azok, akik az intézmény megvalósításához anyagi támogatást is nyújthatnak.

Örülnénk, ha más nemzetiségűek példáján felbuzdulva svédországi magyarjaink számára is létrehozhatnánk az első ilyen intézményt. Kérjük tehát az érdeklődőket, levélben vagy telefonon mielőbb keressék a kapcsolatot e sorok írójával:

Gödri-Mártis Ilona

Docentgatan 8 A, 215 52 MALMÖ. Tel: 040-21 96 38

Egy fentiekhez hasonló, magyar öregek otthonának elképzelése gyülekezeteinket, egyháztanácsunkat is foglalkoztatja, s erre vonatkozó ötlet és elképzelés már több helyről is érkezett. A 2000. január 1-től új alapokra épülő egyházi közösségünk kiemelt céljai közé tartozik az idős korosztály hathatósabb felkarolása, az öregek anyanyelvi környezetben történő gondozásának intézményesített formában való megvalósítása. A még közöttünk élő "negyvenhetesek" legtöbbje 70 év körüli, s az "ötvenhatosok" zöme is lassan 60 éves, vagy annál idősebb. Közöttük pedig sokan vannak, akik egyedül élnek. Egyházi tevékenységünk szociális síkon való bővítése a jövő feladata. De amint minden elmélet próbaköve a gyakorlat, ugyanígy szép és nemes ötleteink és elképzeléseink próbaköve is ez: van-e igény az összefogásra, van-e akarat a megvalósításra? A válasz az érintettektől, és mindannyiunktól függ.

MAGYAR IGE ÉSZAKON

1998 második negyedévében

			Protestáns istentisztelet				Római katolikus szentmise	
ÁPRILIS	04	szb				Európai Magyar Ev. Ifjúsági Konferencia	13:00 16:30	VETLANDA JÖNKÖPING
	05	vas				április 4-től 11-ig.	16:30	GÖTEBORG
	11	szb	11:00 17:00	LJUNGBY SÖLVESBORG	úrv. úrv.	Nagyszombat		
	12	vas	15:00	MALMÖ		Húsvét ünnepe	12:30 15:00	STOCKHOLM SÖDERTÄLJE
	13	htf	17:00	STOCKHOLM		Húsvét másodnapja	16:30	GÖTEBORG
	17	ptk	19:30	JÖNKÖPING	úrv.			
	18	szb	11:00 17:00	HALMSTAD HELSINGBORG	úrv. úrv.		11:30 15:30	LUND MALMÖ
	19	vas	11:00 17:00	TÅNGAGÄRDE GÖTEBORG	úrv. úrv.		17:00	HELSINGBORG
	24	ptk	19:00	OSLO	úrv.			
	25	szb	10:00 14:00 18:00	KUMLA KATRINEHOLM ESKILSTUNA	úrv. úrv. úrv.		15:00 18:00	VÄXJÖ LJUNGBY
	26	vas	10:00 13:30 17:00	VÄSTERÅS UPPSALA STOCKHOLM	úrv. úrv. úrv.		11:00 15:00	OLOFSTRÖM HALMSTAD
MÁJUS	02	szb	11:00 17:00	LJUNGBY SÖLVESBORG			13:00 16:30	VETLANDA JÖNKÖPING
	03	vas	15:00	MALMÖ			16:30	GÖTEBORG
	08	ptk	19:30	JÖNKÖPING				
	09	szb	11:00 17:00	HALMSTAD HELSINGBORG			14:00 18:00	VÄSTERÅS UPPSALA
	10	vas	11:00 17:00	TÅNGAGÄRDE GÖTEBORG			12:30	STOCKHOLM
	16	szb	13:00	HELSINKI			11:30 15:30	LUND MALMÖ
	17	vas	13:00	TALLINN			17:00	HELSINGBORG
	22	ptk	19:00	OSLO				
	23	szb	10:00 14:00 18:00	KUMLA KATRINEHOLM ESKILSTUNA			15:00 18:00	VÄXJÖ LJUNGBY
	24	vas	10:00 13:30 17:00	VÄSTERÅS UPPSALA STOCKHOLM			11:00 15:00	OLOFSTRÖM HALMSTAD
	30	szb				Egyháztanács értekezl.	09:00	OSKARSTRÖM
	31	vas	11:00	TÅNGAGÄRDE konfirm.	úrv.	Pünkösd ünnepe		zarándoklat
JÚNIUS	06	szb	16:00	LJUNGBY** SÖLVESBORG	úrv.	Ljungby gyülekezete Sölvesborg vendége.	13:00 16:30	VETLANDA JÖNKÖPING
	07	vas	15:00	MALMÖ	úrv.		16:30	GÖTEBORG bérm.
	12	ptk	19:00	JÖNKÖPING	úrv.			
	13	szb	11:00 17:00	HALMSTAD HELSINGBORG	úrv. úrv.		14:00 18:00	VÄSTERÅS UPPSALA
	14	vas	11:00 17:00	TÅNGAGÄRDE GÖTEBORG	úrv. úrv.		12:30 15:00	STOCKHOLM SÖDERTÄLJE
	19	ptk	19:00	OSLO	úrv.			
	20	szb	10:00 14:00 18:00	KUMLA KATRINEHOLM ESKILSTUNA	úrv. úrv. úrv.		11:30 15:30	LUND MALMÖ
	21	vas	10:00 13:30 17:00	VÄSTERÅS UPPSALA STOCKHOLM	úrv. úrv. úrv.		13:00 17:00	HALMSTAD HELSINGBORG

A mi Jézusunk (Folytatás a 2. oldalról)

Művészetszeretetünk, jóhiszemű szabadelvűséggel való fertőzöttségünk elhitetheti velünk, hogy az elénk tárt kép valós értelmezési alternatívákat nyújt.

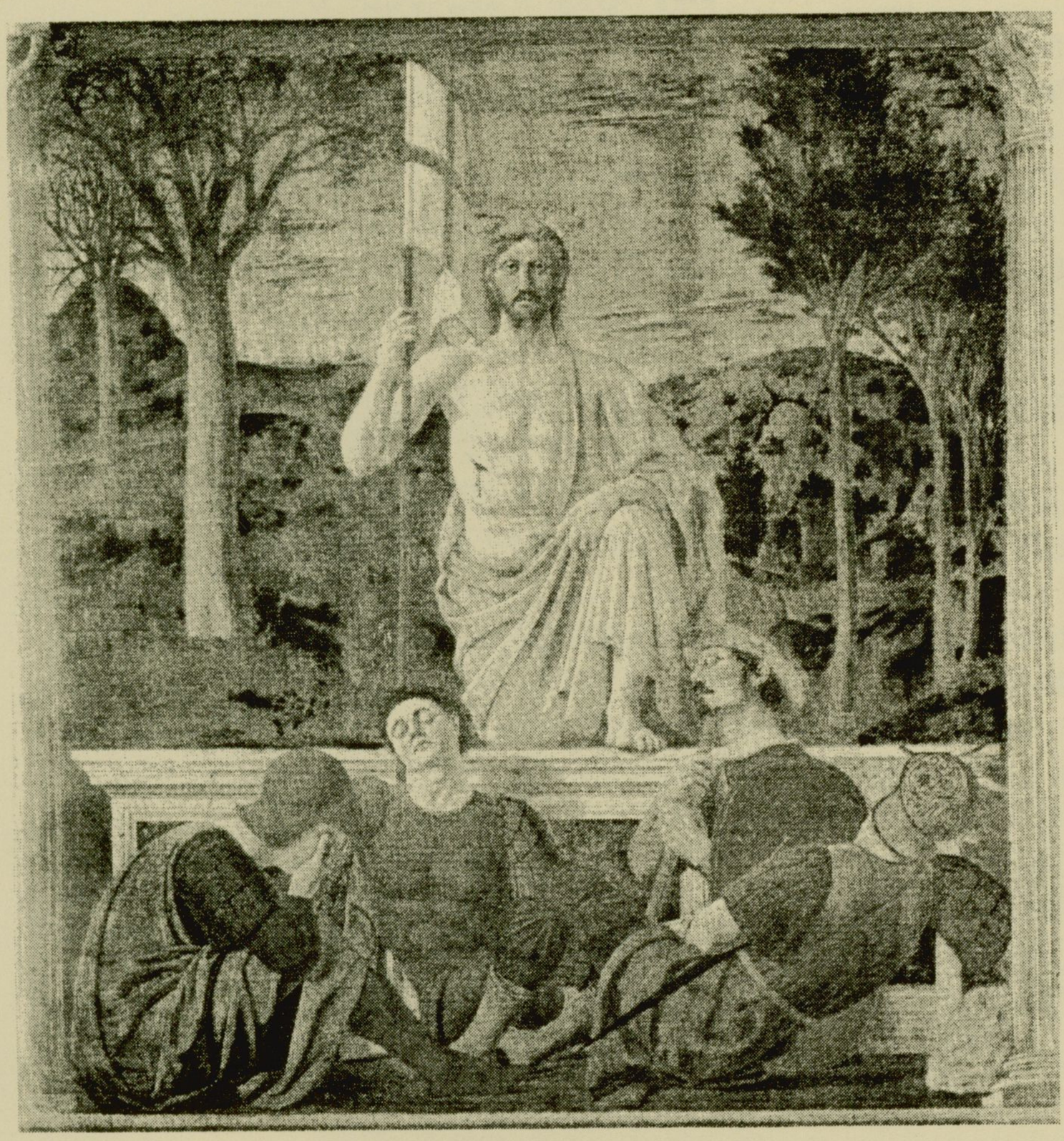
Manapság egy eszmefuttásban vagy művészi ábrázolásban általában nem az a lényeges, hogy mennyi az igazságtartalma. Értékét sokak számára újdonsága, szokatlan megközelítési módja, gyakran agyafúrtsága adja. Az igazság helyett az *érdekesség* az, ami elsődleges megméretési kritériummá lépett elő. Így lesz a lelkünket érintő dolgok bemutatása is mindenekelőtt eszünk igényeinek kielégítőjévé, Jézus személye pedig öntanulmányunk kísérleti alanyává.

Jézus éppúgy ember (is) volt, mint mi, mindazokkal a fizikai igényekkel és gyengeségekkel, amikkel mi is rendelkezünk. Jézusnak nem a teste, hanem a lelke más, mint a miénk. Ő másként válaszolt a kísértésekre. Hiányzott belőle a gyarlóságunk: a kísértéseknek engedés hajlama és a hajlandóság a rosszra, amit mi mintha valami ősi, talán nem is földi bűnünk következményeként hordanánk magunkban. Ezért hamisítás minden olyan próbálkozás, amely Őt velünk azonosítva akar bennünket magunkkal megismertetni. Egy hamis mű pedig - eszközeitől függetlenül - nem lehet igazi művészi alkotás.

Jézus nem tépelődött bizonytalanul, nem vergődött kétségek között, hanem nagyon is jól tudta, mit kell tennie, és amit tesz, azt miért teszi. Emlékezzünk vissza, vagy olvassuk újra a Bibliát: ellenfelei ismételten megállapítják róla, hogy úgy beszél, úgy cselekszik, mint *akinek hatalma van*.

Jézus hatalma az a *nem e világból való*, de lelkünk természetével a legmélyebben egyező hatalom, amelyet sokan előlünk eltakarni, előttünk nevetségessé tenni, elménkből tudatát kilúgozni, szívünkből érzetét kiírtani igyekeznek.

Ne hagyjuk magunkat megtéveszteni.

Feltámadás.
Pierro della Francesca (1416-1492) falfestménye. (Pinacoteca Communale, Róma)

új Kéve

ISSN 1400-8998

A Svédországi Magyar Protestáns Gyülekezetek lapja – Az Északon élő magyarok ökumenikus fóruma
(Ungerska Protestantiska Samfundets tidning – Ungrarnas ekumeniska forum i Norden)

Megjelenik kéthavonta – évi 6 szám
(Utkommer varannan månad – 6 nr per år)

Årgång VI. évfolyam
Nummer 1. szám
Februari-mars 1998 február-március

Felelős kiadó (Ansvarig utgivare)
Veress Zoltán

Szerkesztők (Redaktörer)
Molnár-Veress Pál
Szentkirályi Csaga, Sántha Ferenc,
Layout:
Molnár-Veress Mária Magdaléna

Szerkesztőség (Redaktion)
Vintrosagatan 17/1,
S-124 73 Bandhagen /Stockholm/
Telefon/Fax: +46 – (0)8 - 86 36 39

E-mail címünk (e-mail adress):
keve@mbox301.swipnet.se

Nyomda (Tryckeri)
Ekonomi-Print AB
113 23 Stockholm – Dalagatan 31
Telefon/Fax: +46–(0)8–33 29 90 /33 47 62

Felelős vezető (Chef)
Alexander Jenssen

Példányszám (Upplaga)
2200

Gyülekezeti tagjaink a lapot térítésmentesen kapják. (Församlingsmedlemmar får tidningen gratis.)

Adományt a lapkiadás céljára köszönettel fogadunk az alábbi számlaszámra (Gåvor till utgivning emottages med tacksamhet på följande postgironummer)

Ungerska Protestantiska Samfundet

Postgiro 602047-3

Norvégiai terjesztőnk:
HORVÁTI GYÖRGY
N–1353 BAERUMS VERK
Nedre Toppenhaug 9
Tel +47–67 56 21 05

Finnországi terjesztőnk:
LUKÁCSFY KRISTÓF
FIN–00430 HELSINKI
Perhekunnantie 26 I 62
Tel +358–(0)9–53 73 14

Észtországi terjesztőnk:
TALUR KATALIN
EE–0035 TALLINN
Järveotsa tee 41-21
Tel +37–(0)2–659 03 32

A Kárpát-medence országaiban terjesztőnk:
KÁSZONI K. JÓZSEF
H–1092 BUDAPEST
Hőgyes Endre utca 3, III. em. 4.
Tel +36–(06)1–217 61 71

Új Kéve POSTTIDNING B
UNGERSKA PROTESTANTISKA SAMFUNDET
Vintrosagatan 17, 124 73 BANDHAGEN

VÖRÖSMARTY MIHÁLY

SZÓZAT

HAZÁDNAK RENDÜLETLENŰL
LÉGY HÍVE, Ó MAGYAR;
BÖLCSŐD AZ S MAJDAN SÍROD IS,
MELY ÁPOL S ELTAKAR.

A NAGY VILÁGON E KÍVÜL
NINCSEN SZÁMODRA HELY;
ÁLDJON VAGY VERJEN SORS KEZE:
ITT ÉLNED, HALNOD KELL.

EZ A FÖLD, MELYEN ANNYISZOR
APÁID VÉRE FOLYT;
EZ, MELYHEZ MINDEN SZENT NEVET
EGY EZREDÉV CSATOLT.

ITT KÜZDTENEK HONÉRT A HŐS
ÁRPÁDNAK HADAI;
ITT TÖRTEK ÖSSZE RABIGÁT
HUNYADNAK KARJAI.

SZABADSÁG! ITTEN HORDOZÁK
VÉRES ZÁSZLÓIDAT,
S ELHULLTANAK LEGJOBBJAINK
A HOSSZU HARC ALATT.

ÉS ANNYI BALSZERENCSE KÖZT,
OLY SOK VISZÁLY UTÁN,
MEGFOGYVA BÁR, DE TÖRVE NEM,
ÉL NEMZET E HAZÁN.

S NÉPEK HAZÁJA, NAGY VILÁG!
HOZZÁD BÁTRAN KIÁLT:
"EGY EZREDÉVI SZENVEDÉS
KÉR ÉLTET VAGY HALÁLT!"

AZ NEM LEHET, HOGY ANNYI SZÍV
HIÁBA ONTA VÉRT,
S KESERVBEN ANNYI HŰ KEBEL
SZAKADT MEG A HONÉRT.

AZ NEM LEHET, HOGY ÉSZ, ERŐ
ÉS OLY SZENT AKARAT
HIÁBA SORVADOZZANAK
EGY ÁTOKSÚLY ALATT.

MÉG JŐNI KELL, MÉG JŐNI FOG
EGY JOBB KOR, MELY UTÁN
BUZGÓ IMÁDSÁG EPEDEZ
SZÁZEZREK AJAKÁN.

VAGY JŐNI FOG, HA JŐNI KELL,
A NAGYSZERŰ HALÁL,
HOL A TEMETKEZÉS FÖLÖTT
EGY ORSZÁG VÉRBEN ÁLL.

S A SÍRT, HOL NEMZET SŰLYED EL,
NÉPEK VESZIK KÖRŰL,
S AZ EMBER MILLIÓINAK
SZEMÉBEN GYÁSZKÖNY ŰL.

LÉGY HÍVE RENDÜLETLENŰL
HAZÁDNAK, Ó MAGYAR:
EZ ÉLTETŐD, S HA ELBUKÁL,
HANTJÁVAL EZ TAKAR.

A NAGY VILÁGON E KÍVÜL
NINCSEN SZÁMODRA HELY;
ÁLDJON VAGY VERJEN SORS KEZE:
ITT ÉLNED, HALNOD KELL.

Fénykép: A Dunakanyar Szobnál (Magyar Krónika, MVSZ, 1996)